

Opas korruption ennaltaehkäisyyn, tunnistamiseen ja paljastamisen tehostamiseen

Julkaistu 15.8.2019

Dnro 4/62/18

Sisällysluettelo

1. Tausta	4
2. Yleistä	6
2.1 Korruptio ilmiönä	6
2.2 Ilmiön paljastaminen ja saattaminen viranomaisen tietoon	7
2.3 Ilmoittajan suojeleminen	8
2.3.1 Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi unionin oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta (COM(2018) 218 final)	9
2.3.2 Poliisilaki	9
2.3.3 Esitutkintalaki	9
2.3.4 Anonyymi todistelu rikosprosessissa	10
2.4 Viranomaiset	10
2.4.1 Poliisi	10
2.4.2 Korruption torjunta Keskusrikospoliisissa	10
2.4.3 Syyttäjä	11
2.4.4 Verohallinto	12
2.4.5 Kilpailu- ja kuluttajavirasto	12
2.4.6 Tulli	14
2.4.7 Rajavartiolaitos	14
3. Korruption tunnistamisen indikaattoreita – korruptioilmiöitä oikeuskäytännössä	15
3.1 Virkamiehen määritelmä	15
3.2 Julkinen luottamustehtävä	15
3.3 Lahjukset	15
3.4 Lahjusrikokset	16
3.4.1 Lahjussäännösten keskeiset suojeleobjektit	16
3.4.2 Edun määrittelyä	17
3.4.3 Yhteysvaatimus, -virka-asema, etu ja vaikuttamismahdollisuus	17
3.4.4 Lahjusrikkomus	18
3.4.5 Tahallisuus	18
3.4.6 Virka-aseman väärinkäyttö	18
3.4.7 Ulkomaisen virkamiehen lahjominen	19

3.4.8 Virkavelvollisuuden rikkominen –esteellisyys.....	19
3.5 Lahjominen elinkeinotoiminnassa.....	20
3.6 Lahjuksen – oikeudettoman edun tunnistaminen käytännössä	21
3.7 Oikeuskäytäntöä.....	22
4. Havainnot/keinoja rikosprosessiketjun toiminnan tehostamiseksi korruptioasioissa	34
4.1 Rikoshyödyn määrittäminen ja menettämisseuraamus korruptiorikoksissa	34
4.2 Oikeushenkilön rangaistusvastuu	35
4.3 Liiketoimintakielto.....	36
4.4 Syyteneuvottelu	36
4.5 Viranomaisyhteistyön kehittäminen	37
5. Koulutus.....	38
5.1 Korruptiorikosten paljastumisen ja rikosvastuun toteutumisen edistäminen kohdennetun koulutuksen kautta.....	38
6. Työryhmän suositukset.....	39
7. Ohjeen vaikutusten seuranta ja arviointi	39
8. Lähdeluettelo	40

1. Tausta

Valtioneuvosto antoi 28.4.2016 periaatepäätöksen kansalliseksi harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan strategiaksi vuosille 2016-2020. Strategian toteuttamiseksi talousrikostorjunnan johtoryhmä laati erillisen harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimenpideohjelman. Toimenpideohjelmassa on 20 hanketta, jotka on jaoteltu strategian neljän kärkihankkeen mukaisesti.

Yksi toimenpideohjelmaan sisältyvistä kärkihankkeista keskittyy markkinoiden toimivuuden ja terveen kilpailun turvaamiseen yritysten ja kansalaisten oikein toimimisen mahdollisuuksia parantamalla, hallinnollista taakkaa keventämällä ja tehostamalla korruption torjuntaa ja ennalta estämistä.

Kärkihankkeeseen liittyy alahanke 1.4, jonka otsikkona on ”Korruption ennaltaehkäisy, tunnistamisen ja paljastamisen tehostaminen”.

Oikeusministeriö on asettanut 20.2.2018 Harmaan talouden ohjelman korruptionvastaisen hankkeen ohjausryhmän. Ohjausryhmä perusti ensimmäisessä kokouksessaan kaksi alahanketta, joille määriteltiin kolme eri tavoitetta.

Ensimmäisen alahankkeen tavoitteet ovat:

1. edistää korruptiorikosten paljastumista ja rikosvastuun toteutumista kohdennetun koulutuksen kautta sekä laatimalla käytännön kokemuksiin perustuvat korruption tunnistamisohjeet kaikille rikosprosessiketjussa toimiville viranomaisille;
2. tukea korruption torjunnan lisäksi myös esitutkinta- ja viranomaisyhteistyön kehittämistä ja siten rikosprosessiketjun toiminnan tehostamista

Tämän oppaan tarkoituksena on vastata alahankeen yllä mainittuihin tavoitteisiin.

Alahanketyöryhmän jäsenet:

Tuire Tamminiemi

puheenjohtaja

valtiosyyttäjä,

Valtakunnansyyttäjänvirasto

Antti Norkela

Tutkimuspäällikkö

Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV)

Silja Hallenberg

Rajavartioylitarkastaja

Rajavartiolaitos

Juuso Oilinki

erityisasiantuntija

Oikeusministeriö

Arto Hankilanoja

poliisitarkastaja,

Poliisihallitus

Petteri Olkkonen

kihlakunnansyyttäjä

Helsingin syyttäjänvirasto

Seita Heinström

kihlakunnansyyttäjä

Länsi-Uudenmaan syyttäjänvirasto

Mika Ranki

ylikomisario

Poliisiammattikorkeakoulu

Virpi Kaltio

Rikosylikonstaapeli

Keskusrikospoliisi

Juha Tuovinen

poliisitarkastaja

Sisäasiainministeriö

Petteri Nevalainen

tulliyli tarkastaja

Tulli

Tarja Valsi

Valvontapäällikkö

Yritysverotusyksikkö

2. Yleistä

2.1 Korruptio ilmiönä

Korruptio ilmiönä on Suomessa noussut yhä useammin keskustelun aiheeksi asiaa koskevan julkisen keskustelun, kirjoitusten sekä käytännön korruptiotapauksia koskevan uutisoinnin myötä. Mielikuva Suomesta yhtenä vähiten korruptoituneena maana alkaa vähitellen muuttua tarkkanäköisemmäksi ja realistisemmaksi sen myötä, että meilläkin on alkanut tulla esitutkintaan ja aina tuomioistuimen käsittelyyn saakka edenneitä eri tyyppisiä korruptiorikoksia.

Korruptio ilmiönä ja käsitteenä voi olla hyvin monimuotoinen. Tämä vaikeuttaa ilmiön tunnistamista ja havaitsemista sekä siihen puuttumista. Asiasta keskusteleminen sekä kirjoittaminen edesauttaa ilmiön tunnistamisessa. Lisäksi ilmiöstä syntyvä monipuolinen uutisointi auttaa tunnistamaan epäasialliset, korjausta tai tarkistamista vaativat, toimintamallit sekä puuttumaan toimintakäytänteisiin niissäkin tapauksissa, joissa kysymys ei ole lain vastaisesta menettelystä mutta menettely muuten voi olla hyvien eettisten tapojen tai periaatteiden vastainen. Korruptio on laaja käsite. Osa korruptiivisesta toiminnasta ei välttämättä ole rikollista toimintaa, vaikka se saattaa olla eettisesti tai moraalisesti tuomittavaa. Yhteiskunta, oikeuskäytäntö, ja lainsäätäjät määrittelevät tätä asiaa.

Eettiset säännöt ja periaatteet ovat monimuotoinen käsite ja niiden sisältö voi olla erilainen toiminta-alasta riippuen. Yhtiöt liike-elämässä ja julkisyhteisöt ovat vähitellen tiedostaneet tarpeen määritellä yhteisössään noudatettavat eettiset normit ja periaatteet laatimalla ohjeet esimerkiksi vieraanvaraisuuden tarjoamisesta ja vastaanottamisesta, määrittämällä matkustamiseen liittyvät ohjeet, tarkistamalla päätöksentekojärjestelmiä, laskujen hyväksymiskäytänteitä ym. hallintoon liittyviä toimintatapoja.

Korruptioilmiön tunnistamiselle keskeistä on toimiva ja ajan tasalla oleva lainsäädäntö, jota vasten rikosprosessin eri vaiheissa toimivat viranomaiset tarkastelevat kulloinkin käsiteltävänä olevaa elävän elämän tapahtumaa. Lainsäännösten tunteminen ja niiden soveltaminen käytäntöön tulee olla rikosprosessiin eri vaiheissa toimivilla viranomaisilla hyvin hallinnassa. Lainsäännösten käytännön soveltamiselle oman haasteensa tuo se, että toistaiseksi oikeuskäytäntö korruptioasioissa on verraten vähäistä.

Keinoina korruption tunnistamiseen ja havaitsemiseen voidaan mainita ainakin:

- julkinen avoin keskustelu ja uutisointi aiheesta
- ajan tasalla oleva ja toimiva lainsäädäntö sekä sen pohjalta muodostuva oikeuskäytäntö
- päätöksenteon avoimuus
- yksityisen ja julkisen sektorin toimijoiden korruptiotietoisuuden lisääminen, sisäisten eettisten ohjeiden luominen ja valvonta

- esitutkinta-, syyttäjä- ja oikeusviranomaisten valmiudet löytää ja tunnistaa korruptio käytännön tapahtumasta, toimintamallista tai rakenteesta
- kaikille käytössä olevat ilmoittamiskanavat viranomaiselle
- viranomaisten välillä olevat ilmoittamis- ja tiedonvaihtokanavat havaitsemistaan epäilyttävästä toimista virkatoimiensa yhteydessä
- riittävät toimintaresurssit viranomaisille tutkia ja selvittää viranomaisen tietoon saatettuja epäilyttäviä toimia
- tiedon jakaminen ja kouluttaminen korruptioilmiöstä käsitteenä ja ilmenemismuotona, voimassa olevasta lainsäädännöstä sekä oikeuskäytännöstä

Korruptio voidaan määritellä vaikutusvallan väärinkäytöksi edun tavoittelemiseksi (Korruption vastainen yhteistyöverkosto (2016) Luonnos korruption vastaiseksi strategiaksi (2016-2020)

Korruptioon liittyvä rikollisuus Suomessa on usein piilorikollisuutta ja ainoastaan pieni osa korruptiotapauksista tulee viranomaisten tai kansalaisten tietoon.

Korruptio ilmiönä on monimuotoinen. Ilmiön tunnistettavuutta sekä ehkäisyä vaikeuttaa se, että kulloinkin tarkasteltava tapahtuma ei välttämättä täytä minkään voimassa olevan rikosoikeudellisen säännöksen tunnusmerkistöä, vaikkakin se olisi eettisesti tai moraalisesti tuomittavaa.

Korruptioteko voi olla rikosoikeudellisesti rangaistavaa esim. virkamiehen lahjomisena tai lahjuksen ottamisena, virka-aseman väärinkäyttönä, lahjomisena tai lahjuksen pyytämisenä elinkeinotoiminnassa tai luottamusaseman väärinkäyttönä. Teko voi täyttää myös petos-, kavallus-, rahanpesu- tai sisäpiiririkosten tai yrityssalaisuuden rikkomisen tunnusmerkistön. Korruptiorikosten esitutkinnassa ja syyteharkinnassa tavallista onkin vaihtoehtoisten epäiltyjen tekojen ja syytteiden esittäminen.

2.2 Ilmiön paljastaminen ja saattaminen viranomaisen tietoon

Kansalaiselle lainsäädäntömme tarjoama toimintakanava on tehdä poliisille ilmoitus havaitsemastaan menettelystä, joka hänen käsityksensä mukaan saattaa olla rikollinen teko. Lähtökohtaisesti poliisi aloittaa esitutkinnan, jos tehdyn ilmoituksen ja mahdollisen esiselvityksen jälkeen asiassa on syytä epäillä rikosta eikä poliisi sovelle asiassa muita esitutkintalain säännöksiä. Poliisin tehtävänä on tunnistaa potentiaalinen korruptiorikosepäily oma-aloitteisesti tai sille tehdyistä tutkintapyyntöistä tai muista ilmoituksista kuten rahanpesuilmoituksesta tai veroviranomaisen tekemästä valvontailmoituksesta. Korruptiivinen toiminta saattaa paljastua myös muun rikoksen esitutkinnassa, kun selvitetään epäillyn teon motiivia tai muun viranomaisen valvontatoiminnassa.

Alla olevaan taulukkoon on koottu eri viranomaisten ilmoituskanavat, joihin havaituista väärinkäytösepäilyistä voi ilmoittaa.

Viranomainen	Asia	Suora linkki
Poliisi	Epäilty korruptiohavainto	https://www.poliisi.fi/nettivinkki
Verohallinto	Veronkierto	https://www.vero.fi/tietoa-verohallinnosta/yhteystiedot-ja-asiointi/asioi-verkossa/anna-vihje-verovilpista/
Ulkoministeriö	Kehitysyhteistyövarojen väärinkäytösepäilyt	https://vaarinkayttoilmoitus.fi/#/?lang=fi
Kilpailu- ja kuluttajavirasto	Kartelli-, kilpailunrajoitus- ja laittomat suoramarkkinat	https://kuti.kkv.fi/Kutiweb/Kilpailu/ilmoitus.aspx
Oikeusasiamies	Viranomaisia tai virkamiehiä koskevat korruptioilmoitukset	https://www.oikeusasiamies.fi/fi_FI/web/guest/kantelu-oikeusasiamiehelle
Finanssivalvonta	Finanssimarkkinoihin liittyvät väärinkäytösepäilyt	https://www.finanssivalvonta.fi/lomakkeet/ilmoitavaarinkaytosepailysta-lomake/

2.3 Ilmoittajan suojeleminen

Korruptiorikosten tunnistamisen, paljastamisen ja ilmoittamisen yhteydessä keskusteluun nousee myös epäilyttävästä toimesta ilmoittavan asema, turvallisuus ja erityisesti suojeleminen. Suomen lainsäädännössä ei toistaiseksi ole tehokkaita keinoja ilmoittajan suojelusta. Ilmoittajaan mahdollisesti kohdistuvat uhkaukset, kunniaa loukkaavat väitteet sekä muut mahdolliset toimet kuten esimerkiksi työsuhteen päättäminen ilmoituksen jälkeen, tulevat arvioitaviksi voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti esimerkiksi laittomana uhkauksena, kunnianloukkauksena, kotirauhan häirintänä tai siviilioikeudellisesti arvioitavina työsuhteen rikkomisina. GRECO (The Council of Europe Group of States against Corruption) ja OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) ovat Suomen maatarkastusta koskevissa maaraporteissaan 2017 kehottaneet Suomea järjestämään ilmoittajan suojelua koskevan asian.

2.3.1 Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi unionin oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta (COM(2018) 218 final)

Direktiiviehdotuksen tarkoituksena on luoda tehokas suoja väärinkäytösten ilmoittajille, jotka ilmoittavat yleiseen etuun kohdistuvista EU:n lainsäädännön rikkomisista mm. julkisissa hankinnoissa, rahoituspalveluissa, kuluttajansuojassa tai elintarvikkeiden turvallisuudessa. Tavoitteena on luoda jäsenmaihiin yhdenmukaiset vähimmäisvaatimukset väärinkäytösten ilmoittajien suojelulle ja siten ennaltaehkäistä yleiseen etuun kohdistuvia uhkia ja vakavia haittoja. Ehdotuksen mukaan jäsenvaltioissa tulisi ottaa käyttöön suojatut kanavat, joiden avulla voidaan ilmoittaa työn yhteydessä havaituista väärinkäytöksistä sekä organisaation sisällä että tarvittaessa suoraan viranomaisille. Sekä yksityisellä että julkisen sektorin organisaatioissa tulisi olla malli, jolla voitaisiin ilmoittaa korruptiosta tai muusta väärinkäytöksestä.

2.3.2 Poliisilaki

Poliisilain 7 luvussa (Poliisilaki 872/2011) on säädetty poliisin vaitiolovelvollisuudesta ja -oikeudesta. Lain 7 luvun 1 §:n nojalla poliisin henkilökuntaan kuuluva virkamies ei saa ilmaista luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyyttä koskevaa tietoa, jos tiedon ilmaiseminen vaarantaisi luottamuksellisesti tietoja antaneen tai hänen läheistensä turvallisuuden. Lain 7 luvun 3 §:n nojalla poliisin henkilöstöön kuuluva ei ole velvollinen ilmaisemaan hänelle hänen palvelussuhteensa aikana luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyyttä koskevaa tietoa eikä salassa pidettäviä taktisia tai teknisiä menetelmiä. Syyttäjälaitoslain (439/2011) 25 a§:ssä on vastaava syyttäjän vaitioloa koskeva säännös (1.10.2019 voimaan Laki syyttäjälaitoksesta 32/2019 23 §).

Poliisilain 7 luvun 5 §:n nojalla poliisin henkilöstöön kuuluva on vaitiolovelvollisuudestaan tai -oikeudestaan huolimatta velvollinen ilmaisemaan 7 luvun 1 §:n 1 momentissa tai 3 §:n 1 momentissa tarkoitetun sellaisen tiedon, jonka ilmaiseminen on välttämätöntä esitutkinnan aloittamisen edellytysten arvioimiseksi, kun luottamuksellisesti tietoja antaneen on siinä ominaisuudessa tai tehtävässä perusteltua syytä olettaa syllistyneen rikokseen. Ilmoittaja ei siis saa suojaa mahdolliseen omaan lainvastaiseen menettelyynsä rikosprosessissa.

2.3.3 Esitutkintalaki

Asianosaisella on esitutkinnan aloittamisen jälkeen oikeus saada tieto esitutkintaan johtaneista esitutkinnassa ilmi tulleista seikoista sekä esitutkinta-aineistosta, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn ETL 4 luku 15 § 1 mom (Esitutkintalaki 805/2011) Asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta, jos tiedon antamatta jättäminen on välttämätöntä erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun turvaamiseksi. Asianosaisella ei ole oikeutta saada tietoa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:n 2 momentin 6 a (anonyymiin todisteluun liittyviä tiedonsaantirajoituksia), 7 tai 7 a kohdassa tarkoitetuista tiedoista (muuta todistajan ja ilmoittajan yhteystietojen saantiin liittyviä rajoituksia).

2.3.4 Anonyymi todistelu rikosprosessissa

Anonymiteetin myöntäminen riippuu menettelyn käyttämisen välttämättömyydestä sekä rikokseen liittyvien edellytysten täyttymisestä. Todistajan kuuleminen rikosasiassa anonyymisti edellyttää, että rikosepäilyn tai syytteen on koskettava rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kahdeksan vuotta vankeutta, taikka törkeää paritusta Rikoslain 20 luku 9 a §) tai ihmiskauppaa Rikoslain 25 luku 3 §. Korruptiorikoksissa esimerkiksi törkeissä lahjusrikoksissa ja törkeässä petoksessa ankarin rangaistus on neljä vuotta vankeutta.

Esimerkki:

Ison kunnan katujen kunnostustöitä oltiin ulkoistamassa. Kilpailutuksen valmistelutyöhön otettiin mukaan samalla alalla toimiva yhtiö. Tälle yhtiölle oli järjestetty pääsy kunnan ylläpitämään tietokantaan (salasanoineen). Kilpailutuksen valmistelussa mukana ollut yhtiö oli lisäksi osallistumassa varsinaiseen kilpailutukseen. Valmistelutyössä olleella yhtiöllä olisi ollut kilpailutuksessa muita tarkemmat tiedot ja siten merkittävä kilpailuetu.

Tarkoituksena oli kilpailuttaa katutöiden kunnostus, mutta lisätöistä olisi saanut sitten laskuttaa erikseen. Kunnan menot olisivat todennäköisesti kilpailutuksen jälkeen kasvaneet merkittävästi.

Asiassa oli tehty poliisille ilmoitus, että kunnan virkamies voisi saada etua hankinnassa.

Kunnanhallitus ja -valtuusto saivat tietoa kilpailutuksen valmistelun ongelmista ja keskeyttivät sen ennen rikoksen täyttymistä. Asian esiselvityksen johdosta oli laadittu ns. s-ilmoitus, jonka vuoksi tutkinnan lopettamisesta piti tehdä päätös. Päätös toimitettiin henkilölle, josta ilmoitus oli tehty. Saatuaan päätöksen hän vaati saada kaikki poliisin asiakirjat, jotta poliisille asiasta ilmoittanut henkilö olisi paljastunut.

2.4 Viranomaiset

2.4.1 Poliisi

Poliisi esitutkintaviranomaisena on luonut omia käytänteitä tehostaakseen korruptiorikosten tunnistamista ja paljastamista.

Poliisihallituksen ohjeessa Lahjus- ja muun korruptiorikollisuuden ennaltaehkäiseminen, paljastaminen ja tutkinta (28.10.2015, POL-2015-3584) tavoitteena on lisätä poliisiyksiköiden ja poliisin henkilöstön osaamista lahjus- ja muun korruptiorikollisuuden tunnistamisessa sekä kohottaa näin kiinnijäämisriskiä.

2.4.2 Korruption torjunta Keskusrikospoliisissa

Korruption paljastamiseen, tutkinnan kouluttamiseen ja kehittämiseen, korruption tilannekuvan ylläpitoon, sekä mm. poliisille saapuvien korruption viittaavien vihjeiden käsittelyyn liittyvät toiminnot on keskitetty poliisissa Keskusrikospoliisille, talousrikostiedusteluysikköön. Yksikkö

vastaa myös Europolin Siena ACA -viestijärjestelmän käytöstä. (Siena for Anti-Corruption Authorities) Mainittu viestijärjestelmä on tarkoitettu jäsenmaiden korruptiontorjuntaan keskittyneiden poliisiyksiköiden suoraksi tiedonvaihtokanavaksi.

Yksikkö seuraa sähköpostia, johon ohjautuvat hallinnon sisältä tulevat korruptiovihjeet yms. Sähköpostia käytetään myös muiden viranomaisten toimittamien korruptiovihjeiden vastaanottamiseen.

Saapuvien vihjeiden lisäksi toimintoon kuuluu oma-aloitteisesti "nostaa esille" juttuja, esim. median kautta ilmi tulleita mahdollisia korruptiotapauksia.

Toiminnon korruptioasioista vastaava päällystövirkamies toimii valtakunnallisen lahjus- ja muun korruptiorikostorjunnan yhdyshenkilöverkoston puheenjohtajana ja koollekutsujana. (Yhdyshenkilöverkoston kuuluu edustajat jokaiselta poliisiasemalta) Verkoston tarkoituksena on parantaa poliisihallinnon sisäistä tiedonkulkua, tietämystä korruptiorikostutkinnasta ja korruption tunnistamisesta, paljastamisesta yms. ajankohtaisista asioista.

Keskusrikospoliisissa toimiva Rahanpesun selvittelykeskus vastaanottaa rahanpesuilmoituksia, joissa voi olla liityntää korruptioon. Näihin kohdennetaan selvittelyä erityisesti rahaliikenteen osalta ja yksiköllä on hyvät kansainväliset kanavat hankkia lisätietoa. Myös tull-, rajavartiosto-, vero-, ja ulosottoviranomainen sekä konkurssiasiamiehen toimisto ovat velvoitettuja tekemään ilmoituksen rahanpesun selvittelykeskukselle ilmi tulleiden epäilyttävien liiketoimien osalta (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 9 luku 5 §)."

2.4.3 Syyttäjä

Syyttäjän tehtävänä osaltaan on rikosvastuun toteuttaminen. Syyttäjän tehtävänä on ajaa syytettä rikosasioissa, joissa on todennäköisiä syitä epäillä syytekynnyksen ylittyneen.

Esitutkintaviranomaisen tehtävä on selvittää epäilty rikos esitutkinnassa. Jotta esitutkinta voi toimia rikosoikeudenkäynnin kannalta riittävänä ja objektiivisena valmisteluna, esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän on tehtävä yhteistyötä esitutkinnan aikana asian laadun vaatimalla tavalla. Syyttäjä viime kädessä vastaa siitä, että asia on riittävästi selvitetty, kun hän ryhtyy toimiin rikosvastuun toteuttamiseksi. (Esitutkintatyötä koskeva ohje s. 9, VKSV:n julkaisusarja nro 7)

Esitutkintalain 5 luvun 1 §:ssä säädetään esitutkintaviranomaisen velvollisuudesta ilmoittaa syyttäjälle tutkittavaksi tulleesta rikoksesta. Ennakkoilmoitus tulee tehdä riittävän aikaisessa vaiheessa tehokkaan esitutkintayhteistyön mahdollistamiseksi. Korruptiorikosepäilystä tulee lähtökohtaisesti aina tehdä ennakkoilmoitus syyttäjälle. Korruptioepäilyyn liittyvät rikosnimikkeet usein sisältävät perusteen ennakkoilmoituksen tekemiselle esim. epäillyn rikoksen vähimmäisrangaistuksen tai merkittävien pakkokeinojen käytön takia tai asiaan voi liittyä virantoimituksesta pidättämissä, vaikeita oikeuskysymyksiä, teko voi herättää yhteiskunnallista

mielenkiintoa, siihen voi liittyä myös kansainvälinen oikeusapupyynnö, eurooppalainen pidätysmääräys tms. kansainvälinen liityntä.

Valtakunnansyyttäjän virasto ja Poliisihallitus ovat julkaisseet ETL 5:1 § mukaista ilmoittamista koskevat tuoreet ohjeet VKS:2018:1 ja POL-2018-50758.

2.4.4 Verohallinto

Verohallinnon tekemistä korruptiohavainnoista ilmoittaminen perustuu Lakiin verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta 18.1 §:än (529/2017), jonka mukaan Verohallinto voi salassapitosäännösten estämättä antaa omasta aloitteestaan verotustietoja verovelvollista koskevine tunnistetietoineen:

6) rahanpesun selvittelykeskukselle verovalvonnan yhteydessä havaituista epäilyttäviistä liiketoimista tai kun voidaan epäillä liiketoimeen sisältyviä varoja käytettävän terrorismin rahoittamiseen tai sen rangaistavaan yritykseen.

13) esitutkintaviranomaiselle verovalvonnan yhteydessä havaituista seikoista, joiden voidaan epäillä liittyvän rikoslain 14 luvun 2 §:ssä, 16 luvun 13—14 b §:ssä, 30 luvun 7—8 a §:ssä tai 40 luvun 1 — 5 ja 7—10 §:ssä tarkoitettuun virka- tai lahjusrikokseen taikka 36 luvun 5 §:ssä tarkoitettuun luottamusaseman väärinkäyttöön. Tältä osin lakimuutos tuli voimaan 1.5.2018.

Elinkeinoverolain 16.8 §:n (1077/2012) nojalla tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneita menoja eivät ole lahjukset eivätkä lahjusten luonteiset edut.

Verohallinto tekee korruptiohavainnoista keskitetysti valvontailmoitukset Keskusrikospoliisiin. Kyseessä ei siis ole rikosilmoitus, vaan matalammalla kynnyksellä tapahtuva oma-aloitteinen tietojen antaminen.

Verotarkastuksissa kiinnitetään jo verotuksellisista syistä huomiota poikkeuksellisiin ja epäilyttäviin liiketoimiin, jotka voivat erilaisten veronvälittäjien lisäksi viitata myös esimerkiksi rahanpesuun tai korruptioon. Liiketoimen osapuolet tai ehdot voivat poiketa tavanomaisista esimerkiksi niin, ettei liiketoimella voida katsoa olevan liiketaloudellisia syitä, liiketoimen ehdot poikkeavat osapuolen tai toimialan muista sopimuksista tai rahaliikenne, rahoitus- tai maksujärjestelyt ovat epätavallisia. Myös poikkeukselliset maksajat, maksunsaajat tai maksuaikataulut sekä veroparatiisien ja käteismaksujen käyttö voivat viitata korruptioon. Korruptioindikaattori voi olla myös liiketoimen lopputulos, jos joku taho on epätavallisen pitkään onnistunut solmimaan ja ylläpitämään sopimuksia

2.4.5 Kilpailu- ja kuluttajavirasto

Kilpailu- ja kuluttajaviraston (KKV) tehtävänä on soveltaa kilpailulakia sekä SEUT:n (Sopimus Euroopan unionin toiminnasta) kilpailusäännöksiä ja niiden perusteella selvittää kiellettyjä kilpailunrajoituksia ja puuttua niihin rikkomusten lopettamiseksi. Kilpailuvirasto valvoo

elinkeinoelämän lisäksi julkisia toimijoita koskevia kilpailuneutraaliteettisäännöksiä ja kuluttaja-asioita.

Julkisissa hankinnoissa on seikkoja, jotka tekevät ne otolliseksi kohteeksi tarjoavien yritysten kielletylle yhteistyölle, jonka tavoitteena on korottaa hintatasoa. Hankinnat ovat usein säännönmukaisesti toistuvia, niiden sisältö ja laajuus on tiedossa etukäteen ja kilpailutuksen ratkettua tarjousaineisto, mukaan lukien voittajan hinta, tulevat julkisiksi. Kaikki nämä tekijät voivat helpottaa yritysten välistä kiellettyä yhteistyötä tarjousten koordinoimiseksi ja voittajan sopimiseksi etukäteen.

Kartellitoiminnan ydin tarjouskilpailussa on kilpailun voiton ohjaaminen kulloinkin halutulle yritykselle etukäteen sovitulla menettelyllä. Tarjouskartelleilla voi olla myös suoria kytköksiä korrupioon. Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV) on tarkastuksien ja kilpailunrajoitustutkimusten yhteydessä tehnyt epäeettiseen toimintaan tai suoranaiseen korrupioon viittaavia havaintoja. KKV:lle on muun muassa vuosien saatossa kertynyt jonkin verran havaintoja tai epäilyjä siitä, että tarjoajayritykset ovat tarjonneet julkisessa omistuksessa olevien ostajatahojen edustajille kestitystä tai lahjoja.

Veronmaksajien ja kansantalouden näkökulmasta korrupion ja kartellin yhdistelmä on erittäin vahingollinen. Korrupitiolla ja kartelleilla on sama tavoite eli toimivan kilpailun manipulointi. Korrupitiolla ja kartelleilla voi myös olla toisiaan täydentävä vaikutus. Laittomalla sopimisella saavutettu kartellin jäsenten välinen tasapaino on helpompi pitää yllä, jos hankinnoista päättävä henkilö on mukana korrupiossa ja hyötyy järjestelystä. Lahjottu ostaja voi muun muassa tehokkaasti seurata yritysten sopimien jakojen toteutumista edustamansa organisaation hankinnoissa ja siten osaltaan ylläpitää laitonta sopimista.

Lahjonnalla voidaan myös merkittävästi pienentää kartellin kiinni jäämisen riskiä. Lopputulos on tällöin julkisen ostajan näkökulmasta erittäin haitallinen. Ostajan edustaja voi myös aktiivisesti tukea kartellin toimintaa vaikuttamalla tarjouskilpailujen muotoiluun, sisältöön ja pisteytykseen. Näistä syistä kartellin ja korrupion yhdistelmä voi aiheuttaa suurempia vahinkoja kuin ilmiöt erillään.

Jos kilpailutuksia toteuttavat henkilöt hyötyvät itse tilanteesta, jossa hankinnat esimerkiksi kohdistetaan vuodesta toiseen yhdelle ja samalle toimittajalle, se voi olla omiaan heikentämään kilpailun intensiteettiä. Tällaiset staattiset rakenteet johtavat pidemmällä aikavälillä julkisten varojen tehottomaan käyttöön.

Toisinaan hankintavirkamiehet kiinnittävät aidon kilpailun aikaansaamiseen tietoisesti hyvin vähän huomiota tai pyrkivät suosimaan ”oman kylän” tai muuten ”hyviksi havaittuja” vakiintuneita tarjoajia.

On kertynyt havaintoja myös siitä, että julkisten hankintojen yhteydessä tilaajataho on antanut tarjoajien vaikuttaa tarjouskilpailun ehtoihin kilpailun intensiteettiä pienentävästi ja jopa potentiaalisia kilpailijoita poissulkevasti.

Viranomaisten eriytetyt tehtävät, erilaiset toimivaltuudet ja tietojenvaihdon rajoitteet asettavat tutkinnalle haasteita. KKV:llä ei ole toimivaltaa tutkia havaitsemiaan etuuksia rikoslain ja/tai virkamieslain tmv. näkökulmasta.

KKV:llä on kokemuksia yhteistyöstä ennen kaikkea poliisin ja Verohallinnon kanssa. Tähänastiset kokemukset ovat olleet myönteisiä ja yhteistyöllä on saavutettu selviä hyötyjä.

2.4.6 Tulli

Tulli edistää tavarakaupan sujuvuutta ja varmistaa sen oikeellisuuden. Lisäksi Tulli suojaa yhteiskuntaa torjumalla tullirikoksia. Tulli on toimivaltainen esitutkintaviranomainen koskien tullirikosten (tullilaki 304/2016 1 luvun 2 §) esitutkintaa. Korruptionon liittyvät rikokset eivät siten kuulu Tullin esitutkintatoimivaltaan. Tullin koulutuksessa käsitellään korruption liittymäkohtia suhteessa virkatoimiin useassa koulutuskokonaisuudessa. Tulli toimii Maailman Tullijärjestössä (World Customs Organization, WCO), jonka yhtenä merkittävänä päämääränä on ennaltaehkäistä ja vähentää korruption ilmenemismuotoja jäsenvaltioissa.

Jos Tulli havaitsee esimerkiksi oman toimintansa, yritystarkastuksen tai suorittamansa esitutkinnan yhteydessä viitteitä korruptiosta, tekee se asiasta ilmoituksen poliisille.

2.4.7 Rajavartiolaitos

Rajavartiolaitos on esitutkintalain (805/2011) 2 luvun 1 §:n 2 momentin mukainen esitutkintaviranomainen. Rajavartiolaitos ennaltaehkäisee, paljastaa ja selvittää vakavaa rajat ylittävää rikollisuutta tiiviissä yhteistyössä muiden lainvalvontaviranomaisten kanssa. Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan painopiste on Schengen-ulkorajat ylittävässä liikenteessä. Rajavartiolaitoksen tehtävistä rikostorjunnassa, Rajavartiolaitoksen tutkittavista rikoksista ja rajavartiomiehen toimivaltuuksista rikosten ennalta estämiseksi ja selvittämiseksi säädetään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa (108/2018) annetussa laissa. Rajavartiolaitos ei lähtökohtaisesti tutki korruptionon liittyviä rikoksia. Rajavartiolaitos voi kuitenkin, edellä mainitun lain 2 luvun 5 §:n nojalla, suorittaa esitutkinnan muussakin kuin sille tutkittavaksi säädettyssä rikosasiassa, mikäli toinen esitutkintaviranomainen sitä pyytää, epäilty rikos liittyy Rajavartiolaitoksen aloittamaan esitutkintaan ja sitä koskeva syyte voitaisiin käsitellä tuomioistuimessa yhdessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta koskevan syyteen kanssa. Mahdollisista korruptionon liittyvistä havainnoista tai rikosepäilyistä Rajavartiolaitos tekee ilmoituksen poliisille.

3. Korruption tunnistamisen indikaattoreita – korruptioilmiöitä oikeuskäytännössä

3.1 Virkamiehen määritelmä

Virkamiehen määritelmästä on säädetty rikoslain 40 luvun 11 §:ssä. Säännöksen mukaan virkamiehellä tarkoitetaan henkilöä, joka on virka- tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa valtioon, kuntaan taikka kuntayhtymään tai muuhun kuntien julkisoikeudelliseen yhteistoimintaelimeen, eduskuntaan, valtion liikelaitokseen taikka evankelisluterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkoon tai sen seurakuntaan tai seurakuntien yhteistoimintaelimeen, Ahvenanmaan maakuntaan, Suomen Pankkiin, Kansaneläkelaitokseen, Työterveyslaitokseen, kunnalliseen eläkelaitokseen, Kuntien takauskeskukseen tai kunnalliseen työmarkkinalaitokseen. Virkasuhde on julkisoikeudellinen palvelussuhde (VirkamiesL 1 luku 1 §).

3.2. Julkinen luottamustehtävä

Julkisesta luottamustehtävästä on säädetty rikoslain 40 luvun 11 §:ssä. Säännöksen mukaan julkista luottamustehtävää hoitavalla henkilöllä tarkoitetaan kunnanvaltuutettua ja muuta yleisillä vaaleilla valittua julkisyhteisön edustajiston jäsentä kuin kansanedustajaa edustajantoimissaan sekä julkisyhteisön tai laitoksen toimielimen, kuten valtioneuvoston, kunnanhallituksen, lautakunnan, johtokunnan, komitean, toimikunnan ja neuvottelukunnan jäsentä sekä muuta mainitun julkisyhteisön tai laitoksen luottamushenkilöä.

3.3 Lahjukset

Lahjuksella lainsäädännössämme tarkoitetaan etua, jolla pyritään vaikuttamaan lahjomisen kohteena olevan virkamiehen toimintaan palvelussuhteessaan. Tavallisesti virkamiehen vaikutuspiirissä on edunantajatason intressipiiriin kuuluva asia. Lahjus voi olla monen muotoinen etu. Oikeudeton etu voi olla rahaa, laina, alennus, tavara tms. Edulla ei tarvitse välttämättä olla taloudellista arvoa. Se voi olla esim. kunniamerkki, arvonimi, työpaikka virkamiehen läheiselle. Lahjuksella kuitenkin ymmärretään etua, joka on omiaan vaikuttamaan virkamiehen toimintaan palvelussuhteessaan.

Suomen lainsäädännössä kaikenlainen edun tarjoaminen virkamiehelle ja virkamiehen kohdalla edun pyytäminen ja vastaanottaminen on rangaistavaa tilanteissa, joissa virkamiehen aseman ja tehtävien sekä edun tarjoajan intressien välillä on yhteys siten, että virkamiehellä virkatoiminnassaan on mahdollisuus vaikuttaa edun tarjoajan intressissä olevaan asiaan.

Seuraavassa esitetään rikosnimikkeittäin teontunnusmerkistöjen kannalta keskeisiä tekijöitä, jotka ovat syyteharkinnassa ja tuomioistuimessa näytön arvioinnissa huomioon otettavia seikkoja sekä

jo esitutkinnassa huomioitavia seikkoja pohdittaessa tutkittavaa rikosnimikettä ja esitutkinnassa kerättävää todistelua.

3.4 Lahjusrikokset

RL 16:13 § (604/2002), 14 § (563/1998), RL 40:1–3 § (604/2002)

3.4.1 Lahjussäännösten keskeiset suojeluobjektit

Lahjussäännösten keskeinen suojeluobjekti on turvata virkatoimen oikeellisuus, edistää virkatoiminnan tasapuolisuutta ja riippumattomuutta sekä estää epäasiallisista vaikuttamista ja ylläpitää kansalaisten luottamusta virkatoimen lainmukaisuuteen (HE 58/1988 vp s. 46).

- Toiminnasta palvelussuhteessa -käsite on keskeinen tunnusmerkistötekijä
- Käsite tarkoittaa sitä, että etu tulee antaa ja/tai vastaanottaa virkamiehen toiminnasta palvelussuhteessa. Lahjoman ei tarvitse olla yhteydessä tiettyyn virkatoimeen vaan toimintamahdollisuuksiin yleensä.
- Menettelyn on oltava siis yhteydessä virkamiehen toimintamahdollisuuksiin palvelussuhteessa yleensä, kyse ei ole pelkästään tietystä virkatoimesta (HE 58/1988 s. 48).
- Toiminnan palvelussuhteessa ei tarvitse sisältää päätösvallan käyttöä – mahdollisuus vaikuttaa lahjojan vaikuttamispyrkimysten kohteena oleviin ratkaisuihin riittää (HE 58/1988 s. 48).
- Lahjuksen antaminen voidaan siten kohdistaa myös valmistelu- ja esittelytehtävissä toimiviin (HE 58/1988 s. 48).
- Lahja tai etu voidaan antaa myös muulle kuin lahjottavalle itselleen (HE 58/1988 s. 48, 50) esim. puoliso, lapset.
- Lahjuksen antaminen ja lahjuksen ottaminen peilikuvia siinä mielessä, että lahjuksen antamisen tunnusmerkistötekijät sisältyvät myös lahjuksen ottamisen tunnusmerkistötekijöihin mutta
- Tämä ei kuitenkaan tarkoita eikä edellytä sitä, että jonkun syyllistyessä esim. lahjuksen antamiseen myös toinen syyllistyisi tai tulisi syyllistyä lahjuksen ottamiseen sillä esim. tahallisuuden edellyttämä tietoisuus voi olla eri osapuolilla erilainen (Rikosoikeus, 2009, s. 1107).

3.4.2 Edun määrittelyä

Seuraavat annettuun ja/tai vastaanotettuun etuun liittyvät seikat ovat tavallisesti kiistan kohteena:

- Onko kyseessä ylipäätään oikeudeton etu?
- Missä tarkoituksessa etu on annettu? Onko edun antamiselle muu kuin virkatoiminnasta johtuva hyväksyttävä syy?
- Vai onko kyseessä etu, jolla vaikutetaan tai pyritään vaikuttamaan säännöksessä mainitun henkilön toimintaan palvelussuhteessaan tai
- Onko kyseessä etu, joka on omiaan vaikuttamaan mainittuun toimintaan
- Ei edellytetä sitä, että lahja tai etu todella vaikuttaisi lahjottavan toimintaan palvelussuhteessa
- Riittää, että siihen pyritään ja edulla on objektiivisesti arvioiden yleensä tällainen vaikutus (HE 58/1988, s. 49).
- Helposti arvioitavia, ovat lisäksi sellaiset tapaukset, joissa olosuhteista on selvästi pääteltävissä, että antajalla on tarkoitus vaikuttaa vastaanottajan toimintaan palvelussuhteessa. Esimerkiksi rahan tarjoaminen virkamiehelle viittaa helposti vaikuttamispyrkimykseen (HE 58/1988 s. 49).
- Lahjomana oikeuskäytännössä on pidetty esim. merkkipäivälahjoiksi annettuja arvokkaita esineitä, poikkeuksellisen suuria alennuksia, virkistysluonteisia matkoja ja runsaita virkamiehen tehtävien hoidon kannalta tarpeettomia kestityksiä.
- Kaikki etuudet, joilla voidaan pyrkiä vaikuttamaan tai jotka ovat omiaan vaikuttamaan virkamiehen toimintaa palvelussuhteessa voivat olla lahjuksia (HE 6/1997 s. 86).
- Mitä suuremmasta edusta on kysymys, sitä todennäköisemmin se vaikuttaa ja sitä todennäköisemmin sitä voidaan pitää lahjuksena (Keskeiset rikokset -teos s. 583).
- Edun merkitystä on tarkasteltava objektiivisesti.
- Yksi arviointikriteeri edun oikeudettomuudessa on se, että etu on oikeudeton, jos se on omiaan horjuttamaan sen saajaan virkamiehenä kohdistuvaa luottamusta (Keskeiset rikokset –teos s. 585).

3.4.3 Yhteysvaatimus, -virka-asema, etu ja vaikuttamismahdollisuus

Lahjusrikoksissa keskeistä on yhteyden osoittaminen virkamiehen aseman, tehtävien ja vaikuttamismahdollisuuden sekä edun antajan intressin välillä.

- Keskeistä on selvittää, onko etu annettu osaksikaan virkamiehen virka-aseman takia
- Tunnuksmerkistön täytyminen ei edellytä, että virkamies toimii tehtävässään virheellisesti – riittää, että on mahdollisuus vaikuttaa edun antajaa koskeviin ratkaisuihin
- HUOM. hallituksen esitys tai pykälän sanamuoto ei lähde siitä, että edun antajalla tulisi olla asianosaisasema, vaan sääntelyn fokus on siinä, että lahjottavalla virkamiehellä on

palvelussuhteessaan mahdollisuus vaikuttaa lahjojan vaikuttamispyrkimysten kohteena oleviin ratkaisuihin (HE 58/1988 s. 48).

3.4.4 Lahjusrikkomus

RL 40:3 §

Lahjusrikkomuksessa suojeleobjekti on erityisesti luottamus virkatoimintaan.

Tarkastelukulma on tapahtumien ulkopuolelta ts. minkäläinen vaikutelma edun vastaanottamisesta saattaa ulkopuoliselle syntyä ja onko etujen vastaanottaminen omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen.

3.4.5 Tahallisuus

Lahjusrikosten rangaistavuus edellyttää tekijän tahallisuutta. Tahallisuuden arviointiin liittyviä keskeisiä tekijöitä ovat:

- Lahjan antajan ja saajan tietoisuus vallitsevista seikoista
- Tietoisuus siitä, että on annettu/vastaanotettu etu ja se on yhteydessä toimintaan palvelussuhteessa
- Ymmärrys siitä, että edulla pyritään vaikuttamaan virkamiehen toimintaansa palvelussuhteessaan tai että etu on omiaan vaikuttamaan
- KKO 2016:39 kohta 47, KKO 2002:51 s. 13-14/14, KKO 1997:33 s. 11/14
- Hel HO 7.6.2013 tuomio 1681, Hel HO 27.8.2013 tuomio nro 2274

3.4.6 Virka-aseman väärinkäyttö

Virka-aseman väärinkäytöstä on säädetty rikoslain 40 luvun 7 §:ssä, jonka mukaan virka-aseman väärinkäyttöön syyllistytään, jos virkamies hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä taikka aiheuttaakseen toiselle haittaa tai vahinkoa rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa osallistuessaan päätöksentekoon tai sen valmisteluun tai käyttäessään julkista valtaa muissa virkatehtävissään. Virka-aseman väärinkäyttämiseen syyllistyy myös, jos käyttää väärin asemaansa käskyvallassaan tai välittömässä valvonnassa olevaan henkilöön nähden. Virka-aseman väärinkäyttöön voi syyllistyä vain virkamies, mutta lainkohtaa sovelletaan myös julkista luottamustehtävää hoitavaan henkilöön ja julkista valtaa käyttävään henkilöön.

Virkamiehen tavoitteena saattaa olla hankkia itselleen tai toiselle hyötyä virkatoimellaan. Hyöty voi olla joko taloudellista hyötyä tai esimerkiksi se, että virkamiehen virhe pysyy salassa. Hyödyn saajaa ei ole rajoitettu, vaan se voi olla joko ulkopuolinen tai virkamiehelle läheinen henkilö tai yhteisö. Virkamiehen pyrkimyksenä voi olla myös aiheuttaa toiselle haittaa tai vahinkoa virkatoimellaan. Haitalla tarkoitetaan sitä, että konkreettista vahinkoa ei edellytetä.

Jos virkamies em. hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa rikkoo virkavelvollisuuksiaan osallistuessaan päätöksentekoon tai sen valmisteluun tai käyttäessään julkista valtaa muissa virkatehtävissään taikka jos hän käyttää väärin asemaansa käskyvallassaan tai välittömässä valvonnassaan olevaan henkilöön nähden, kyseessä voi olla virka-aseman väärinkäyttäminen.

Säännöksiä virka-aseman väärinkäyttämisestä sovelletaan myös ulkomaisiin virkamiehiin.

3.4.7 Ulkomaisen virkamiehen lahjominen

Ulkomaisella virkamiehellä tarkoitetaan henkilöä, joka on nimitetty tai valittu vieraan valtion tai julkisen kansainvälisen järjestön, toimielimen tai tuomioistuimen hallinnolliseen tai oikeudelliseen virkaan tai tehtävään tai joka muuten hoitaa julkista tehtävää vieraan valtion tai julkisen kansainvälisen järjestön, toimielimen tai tuomioistuimen puolesta. Ulkomaisen parlamentin jäsenellä tarkoitetaan henkilöä, joka on vieraan valtion kansanedustuslaitoksen tai kansainvälisen parlamentaarisen yleiskokouksen jäsen. (RikosL 40 luku 11 § 4 ja 6 mom.) Suomen valtion palveluksessa olevan virkamiehen ulkomailla tekemään virkarikokseen sovelletaan samoja säännöksiä kuin kotimaassa tehtyyn virkarikokseen (HE 77/2001 vp, s. 34).

Sovellettaessa rikoslain 16 luvun 13 ja 14 §:ää rikollisen teon kohteena olevaan virkamieheen rinnastetaan ulkomainen virkamies ja samoin 40 luvun lahjusrikossäännöksiä sovellettaessa tekijänä voi olla ulkomainen virkamies (ks. soveltamisalasäännökset rikoslaki 16 luku 20§ ja 40 luvun 12 §).

Koska kansanedustajat eivät Suomessa ole virkamiehiä, ulkomaisena virkamiehenä ei pidetä ulkomaisen parlamentin jäsentä, vaan tällaisen henkilön lahjomiseen ja lahjan vastaanottamiseen sovelletaan suomalaisiakin kansanedustajia koskevia rikoslain 16 luvun 14a ja 14 b §:iä sekä 40 luvun 4 ja 4 a §:iä.

3.4.8 Virkavelvollisuuden rikkominen –esteellisyys

RL 40:9 § ja 10 §, Hallintolain 27 § ja 28 § (434/2002, HE 72/2002), Kuntal 97 § (410/2015)

Virkamiestä koskevien esteellisyysäännösten tarkoitus on vahvistaa luottamusta hallintotoiminnan puolueettomuuteen. Virkamies ei saa osallistua asian käsittelyyn eikä olla läsnä sitä käsiteltäessä, jos hän on esteellinen. Hallintolain 28 §:ssä on lueteltu esteellisyyden perustavat tilanteet. Virkamiehen osallistuminen esteellisenä asian käsittelyyn tulee arvioitavaksi virkavelvollisuuden rikkomisena tai tuottamuksellisena virkavelvollisuuden rikkomisena. Virkamies voi esimerkiksi olla esteellinen osallistumaan asian käsittelyyn, jos luottamus hänen puolueettomuuteensa muusta erityisestä syystä vaarantuu. Kuntalain 97 § sisältää säännöksen kunnan valtuutetun, luottamushenkilön, tilintarkastajan, kunnan viranhaltijan ja työntekijän esteellisyydestä. Säännös sisältää viitauksen hallintolain 27 ja 28 §:iin.

Se mitä virkamiehen esteellisyydestä säädetään, koskee myös monijäsenisen toimielimen jäsentä ja muuta asian käsittelyyn osallistuvaa sekä tarkastuksen suorittavaa tarkastajaa.

- Esteettömyyttä arvioidaan objektiivisesti
- Ei viranhaltijan subjektiivisen käsityksen mukaan
- Ei myöskään sillä perusteella onko viranhaltija vaikuttanut ratkaisun sisältöön
- Esteellisyys estää kaiken asian ratkaisuun liittyvän käsittelyn – myös asian valmisteluun osallistumisen
- Virkamies velvollinen itse huomioimaan esteellisyytensä
- Velvollinen tuntemaan esteellisyyssäännösten sisällön ja toimimaan niiden mukaisesti
- KKO 2016:39 kohta 57-62

3.5 Lahjominen elinkeinotoiminnassa

RL 30:7 §, 7 a §, 8 §, 8 a § (637/2011)

Lainsäädännössämme lahjominen elinkeinoelämässä ja lahjuksen ottaminen elinkeinoelämässä on säännelty rikoslain 30 luvussa. Oikeudettoman edun määrittelyyn sovelletaan samankaltaista arviota, kuin virkamiehen lahjomisessa.

Elinkeinoelämän lahjussäännösten suojeluobjekti on työnantajan ja työntekijän välinen luottamus. Säännöksen toinen tavoite on ehkäistä lahjomisen haittavaikutuksia elinkeinotoiminnassa sekä suojella kilpailevien elinkeinonharjoittajien toimintaedellytyksiä.

- Suojeluobjektina elinkeinonharjoittajan ja hänen palveluksessaan olevan henkilön keskinäinen luottamussuhde
- Pyritään myös ehkäisemään lahjomisen haittavaikutuksia elinkeinotoiminnassa sekä suojelemaan kilpailevien elinkeinonharjoittajien toimintaedellytyksiä
- HE 66/1988 s. 94 oikeudettoman edun antaminen on rangaistavaa vain, jos siihen sisältyy tarkoitus saattaa edun vastaanottaja toimessaan suosimaan edun antajaa.
- Tapaukseen liittyvistä olosuhteista voi olla pääteltävissä, milloin etua on pidettävä lahjuksena.
- Suosimisedellytystä arvioitaessa on huomioitava, että säännös suojaa puuttumattomuutta elinkeinonharjoittajan ja hänen palveluksessaan olevan väliseen luottamussuhteeseen (Rikosoikeus s. 838)
- On siis arvioitava, onko lahjalla pyritty vaikuttamaan siten, että se loukkaa elinkeinonharjoittajan ja lahjansaajan välistä luottamussuhdetta.
- Lahjottavan päätettävänä tai hänen vaikutuspiirissään on usein ratkaisu, jossa tekijä pyrkii saamaan aikaan itselleen tai jollekin muulle suosiollisen ratkaisun.
- Yleensä lahjonnan kohteina henkilöt, jotka ovat tekemässä lahjojan kannalta tärkeitä ratkaisuja elinkeinonharjoittajan puolesta (Rikosoikeus 2008, s. 839)

- Soveltaminen ei edellytä, että selvitetäisiin, mihin ratkaisuun lahjalla pyrittiin vaikuttamaan (Rikosoikeus 2008, s.838-839).
- Soveltaminen ei edellytä, että lahjottava toimii vastoin velvollisuuksiaan ts. suosii antajatahoa (Rikosoikeus 2008, s. 838)
- =>Vahingon syntyminen ei ole edellytys teontunnusmerkistön täyttymiselle.
- Konkreettista vaikuttamistilannetta ei siis tarvita – riittää olosuhde ts. annettu etu ja vastaanottajan vaikuttamismahdollisuus asemassaan ja tehtävässään liittyen edun antajan intressiin
- Jos etu annetaan alaiselle työntekijälle työnantajan nimenomaisin tai hiljaisin suostumuksin, kysymyksessä ei ole lahjus. Tilanne olisi verrattavissa tapaukseen, jossa etu tarjotaan suoraan elinkeinonharjoittajalle (HE 66/1988 s. 94).
- Minkä organisaatiotason hyväksyntä -työnantajan hyväksyntä?
- Helsingin HO 1.4.2015 R 14/886 lahjominen elinkeinotoiminnassa –syyte hylätty. S sanoo kertoneensa esimiehelleen aliurakoitsijayhtiön tarjoamalle formulamatkalle lähdestä, A Oy:n edustaja kertonut, että lupa olisi myönnetty, jos sitä olisi avoimesti pyydetty. Kolmas henkilö kertonut, että matkasta puhuttiin avoimesti työmaalla ja kaikki siitä tiesi. Lisäksi matkalla olleille oli maksettu palkka ja päivärahat ko. ajalta.
- Ei vahinkoedellytystä – vahinko ei ole tunnusmerkistötekijä
- Rikosoikeus s. 839 ”Lahjomista on sellainenkin lahjuksen antaminen, joka tähtää vain muutenkin tehtävän ratkaisun varmistamiseen.”
- HE 66/1988 vp s. (89) s. 95, jossa sanotaan ”Elinkeinonharjoittajan palveluksessa olevalle voidaan työnantajan tietämättä tarjota myös sellainen etu, joka ei millään tavalla suoranaisesti vahingoita työnantajaa. Tästä saattaisi olla kysymys esimerkiksi silloin, kun selvästi edullisimman urakkatarjouksen tekijä haluaa varmistaa tarjouksensa hyväksymisen.”
- Säännöksellä ei ole rajoitettu niiden henkilöiden piiriä, jotka voivat syyllistyä lahjomiseen elinkeinotoiminnassa, ks. He 66/1988 s. 88

3.6 Lahjuksen – oikeudettoman edun tunnistaminen käytännössä

Tarkasteltaessa tutkinnan kohteena olevaa elävän elämän tilannetta huomio saattaa kiinnittyä yhtiön/henkilön maksamiin poikkeuksellisiin maksuihin esim.

- poikkeuksellisen suuret summat, tasasummat (esim. konsultointimaksu, mainosmaksu, sponsorointimaksu)
- laskun hyväksyntämenettelyssä voi olla poikkeavuutta (esim. hyväksytetään eri johtotasolla tai eri henkilöillä kuin normaalisti laskun hyväksyntäkäytännön mukaan)
- maksun perusteena oleva sopimus saattaa puuttua tai olla sisällöltään epäselvä
- suoritus ylittääään poikkeaa yhtiön muusta liiketoiminnasta
- maksuun saattaa liittyä itse laaditut tositteet

- maksut saattavat tapahtua tiettyjen päivämäärien ympärillä esim. vireillä olleeseen tarjousmenettelyyn tai sopimusneuvotteluihin tai sopimuksen allekirjoittamisen päivämääriin liittyen
- suoritukset ovat suuremmat kuin saatujen hyödykkeiden arvot tai vastiketta ei ole saatu lainkaan

3.7 Oikeuskäytäntöä

Seuraavassa esitellään lahjusrikoksiin, luottamusaseman väärinkäyttöön ja petoksiin liittyvää oikeuskäytäntöä

KKO 1996:67

Kaupungin kolme virkasuhteista työntekijää olivat jäseniä toimikunnassa, joka valmisteli kaupungin hyppyrimäen muovitusurakkaa. Kaupunki lähetti urakkatarjouspyynnön kahdelle yritykselle. Ennen urakkatarjousten lähettämistä ja tarjouskilpailun aikana toisen yrityksen edustaja tarjosi virkamiehille useita kertoja ravintolatarjoiluja tilanteissa, joissa hän ei toiminut isäntänä ja siten, että tarjoilut ylittivät tavanomaisen vieraanvaraisuuden. Yksi virkamiehistä valmisteli asian tekniselle lautakunnalle ja toiset selostivat lautakunnan kokouksessa asiaa. Lautakunta antoi urakan yhtiölle, jonka edustaja oli antanut etuja, vaikka sen urakkahinta oli korkeampi. Virkamiehet tuomittiin lahjusrikkomuksesta ja etuuksien tarjoaja lahjuksen antamisesta.

Keskeisiä kysymyksiä:

- virkamiesten asema ja tehtävät -osallistuminen käsittelyyn, esittelijänä toimiminen
- yhteysvaatimus -edunantaja käynnissä olevassa tarjousmenettelyssä mukana, edun saajat käsittelemässä edunantajan tarjousta
- etu -ravintolatarjoilu

KKO 1997:33

Opetusministeriön osastopäälliköllä oli mahdollisuus vaikuttaa liikuntajärjestöille annettaviin valtionavustuksiin, koska niitä säännönmukaisesti valmisteli ja esitteli hänen alaisensa virkamies. Hän saattoi pidättää itsellään alaisellaan esittelijällä valmisteltavana olevan asian ja ratkaista joitakin määräraha-asioita itse. Hän osallistui joidenkin päätösten valmisteluun ja liikuntajärjestöjen edustajat kävivät hänen kanssaan keskusteluja avustusten saamiseksi. Hän myös esitti erityisavustusta myönnettäväksi järjestöille.

Osastopäällikkö oli osallistunut kolmelle erään liikuntajärjestön järjestämälle ja kustantamalle urheilukilpailumatkalle ulkomaille. Hän oli vastaanottanut edun, joka on ollut omiaan vaikuttamaan hänen toimintaansa ja hänet tuomittiin lahjuksen ottamisesta.

Osastopäällikkö oli myös osallistunut osakeyhtiön kustantamalle matkalle ulkomaille mm. urheilukisoihin. Yhtiön omisti yhdistys, jonka tarkoituksena oli tukea toisen yhdistyksen toimintaa. Tälle yhdistykselle opetusministeriö oli myöntänyt harkinnanvaraista valtionavustusta mm. vajaa kaksi viikkoa ennen kuin osastopäällikkö oli saanut kutsun matkalle. Asian oli esitelty osastopäällikön alainen, joka oli saanut esitykseensä osastopäällikön hyväksynnän. osastopäällikön toiminta oli ollut omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen ja hänet tuomittiin lahjusrikkomuksesta.

KKO 2002:51

Sisäministeriön poliisiosaston rikosylitarkastaja harrasti ralliautoilua. Hän oli pyytänyt kahtena vuonna poliisihallinnolle atk-laitteita toimittavalta yhtiöltä tukea ralliautoiluun. Yhteistoiminta- ja mainossopimukset tehtiin poliisien ralliautoiluyhdistyksen nimissä ja yhtiö maksoi tuen yhdistyksen tilille. Varat käytettiin rikosylitarkastajan ja hänen parinsa ralliautoilukuluihin.

KKO katsoi, että kyseessä oli etu rikosylitarkastajalle, koska hän sai harrastustoiminnastaan aiheutuvien kustannusten kattamiseen taloudellista tukea.

Tuen maksavalle yhtiölle oli selvää, että tukea pyydettiin pyytäjän harrastamaan poliisimiesten rallitoimintaan. Hän oli pyytänyt tukea yhtiöltä, joka oli liikesuhteessa hänen toimipaikkaansa. Näillä perusteilla KKO katsoi, että etu oli yhteydessä rikosylitarkastajan palvelussuhteeseen.

Harkitessaan sitä, onko etu ollut omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen, KKO otti huomioon, että kyse oli poliisitoiminnasta, jolloin yksittäisen poliisimiehen puolueettomuudelle ja tasapuolisuudelle voidaan asettaa tavanomaista korkeammat vaatimukset. Ylitarkastajan asema katsottiin sellaiseksi, että siihen liittyy ulkopuolisen näkökulmasta laaja vaikutusmahdollisuus. Kun tällaisessa asemassa oli toistuvasti (3 kertaa) vastaanotettu taloudellista etua yhtiöltä, johon osastolla oli ollut jatkuva liikesuhde, tämä on omiaan herättämään epäilyksiä hankintoihin liittyvien asioiden käsittelyn puolueettomuudesta. Merkitystä ei ollut sillä kuinka paljon, rikosylitarkastaja oli tosiasiallisesti vaikuttanut liikesuhteen syntymiseen tai jatkumiseen. Otettuaan huomioon henkilön virkasuhteen poliisiosastolla ja etuuden antajan suhteen ko. osastoon, KKO katsoi, että menettely oli omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen.

Rikosylitarkastaja katsottiin toimineen tahallisesti ja ottaen huomioon hänen asemansa, koulutuksensa ja tehtävänsä hänen oli täytynyt käsittää, että menettely oli omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen. Varainhankintaa koskevien ohjeiden

puuttumisella tai esimiesten tietoisuudella rallitoiminnasta ei ollut merkitystä arvioitaessa tahallisuutta. Virkamies tuomittiin lahjusrikkomuksesta.

Korkein oikeus on sittemmin poistanut ratkaisun menettelyvirheen takia mutta ratkaisu on Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuna edelleen saatavilla ja myös usein vedottu.

KKO 2016:39, Törkeä lahjuksen ottaminen

Kansanedustaja A oli toiminut Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) hallituksen puheenjohtajana 2001 - 2009, jona aikana RAY:n varoista oli myönnetty avustuksia säätiö X:lle yli 20 miljoonaa euroa. A oli osallistunut X:n avustushakemusten käsittelyyn.

Hankkiakseen itselleen vaalirahoitusta A oli tuona aikana myynyt 15 kerralla X:lle ja sen läheisyhtiöille tauluja yhteensä noin 31 000 euron ylihinnalla. Lisäksi A oli osallistunut viidesti X:n tarjoamille Tallinnan virkistysmatkoille. Korkeimman oikeuden tuomiosta ilmenevin perustein A:n syyksi luettiin törkeä lahjuksen ottaminen ja virkavelvollisuuden rikkominen.

KKO 2016:39 avaa hyvin kohdissa 39, 40, 41, 44 ja 49 problematiikkaa, onko etu annettu virkamiehelle tällä palvelussuhteessa olevien toimintamahdollisuuksien takia

Kyseessä Ray:n hallituksen puheenjohtaja A, joka on myynyt tauluja säätiön asiamiehelle X saadakseen tukea vaalityöhönsä tukiyhdistykseen C.

A on virkatehtävässään Ray:n hallituksessa osallistunut VN:lle tehtävien avustusesitysten käsittelyyn. A siis ei ole päättänyt avustuksista. Hän ei ole edes nostanut säätiön hakemusta esille.

Kohta 39 A on kiistänyt vedoten mm. siihen, ettei hänellä RAY:n hallituksen pj:nä ollut todellista mahdollisuutta vaikuttaa siihen, miten avustuksia jaetaan.

Kohta 40 KKO viittaa HE 58/1988 s. 48, 55 ”Yhteys ei edellytä päätösvallan käyttöä tai yhteyttä tiettyyn virkatoimeen, vaan riittää, että lahjottavalla on mahdollisuus vaikuttaa ratkaisuihin esim. valmistelu ja esittelytehtävissä

Kohta 44 merkittävä tukeminen 34.843 e osoittaa tuen liittyvän A:n asemaan hallituksen puheenjohtajana

Esteellisyys -virkavelvollisuuden rikkominen

KKO 2016:39 kohta 61 A:n pyydettyä ja otettua X:ltä ja sen läheisyhtiöltä edellä kuvatut lahjat ja edut, luottamus hänen puolueettomuuteensa X:ää koskevien avustushakemusten käsittelyssä on em. säännöksissä tarkoitettulla tavalla vaarantunut. A:n on täytynyt käsittää, että hänen menettelynsä muodostaa esteellisyysperusteen ja että hän ei olisi saanut osallistua X:ää koskevien

avustushakemusten käsittelyyn. Kun A ei ole omasta aloitteestaan vetäytynyt X:n avustushakemusten käsittelystä, hän on tahallaan rikkonut virkavelvollisuuttaan.

KKO 2016:39 Kohta 62. KKO katsoo, että osallistuminen jakoehdotusta koskevan päätöksentekoon esteellisyydestä huolimatta on vaarantanut virkatoiminnan perusteita vakavasti.

Tekoa ei ollut pidettävä vähäisenä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä ottaen huomioon A:n toiminnan haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat.

KKO 2017:92 (20.12.2017, R17/696)

Valtakunnansyyttäjä N tuomittiin virkavelvollisuuden rikkomisesta. N oli osallistunut käsittelyyn ja päätöksentekoon Valtakunnansyyttäjävirston koulutushankinta-asioissa. Hankinnat oli tehty vuosien 2010-2015 välisenä aikana yrityksestä, jossa valtakunnansyyttäjän veli toimi keskeisessä asemassa. KKO:n mukaan teko oli tahallinen, koska esteellisyyttä koskevat säännökset eivät olleet tulkinnanvaraisia ja läheissuhteeseen perustuva esteellisyyden syntyminen oli ollut yksiselitteistä. Tekoa ei voitu pitää vähäisenä, kun otettiin huomioon N:n asema ja tehtävät sekä ylimmän syyttäjän toiminnan vaikutus koko syyttäjälaitoksen toimintaan ja sitä kohtaan tunnettavaan luottamukseen.

Törkeä lahjuksen ottaminen ym. (Helsingin HO 29.8.2003 R 02/4247 nro 2516)

Merenkululaitoksen pääjohtaja oli ottanut vastaan Merenkululaitokseen sopimussuhteessa olevilta norjalaisiin konserneihin kuuluvilta yhtiöiltä vastaan v. 1997-1999 etuja vajaan 12.000 euron arvosta lähinnä matkoina itselleen ja vaimolleen.

Samaan aikaan Merenkululaitoksella on ollut konsernin eri yhtiöiden kanssa voimassa olevia rahtaus sopimuksia, joihin perustuvia saatavia Merenkululaitoksella oli ollut jatkuvasti vuosina 1994-1999. Erään matkan aikana pääjohtaja oli neuvotellut konserniyhtiön edustajan kanssa maksupostien myöhentämisestä. Pääjohtajalla on ollut muodollisesti ja tosiasiallisesti mahdollisuus vaikuttaa maksajayrityksen intressissä olevien asioiden ratkaisemiseen. Kun liikeyrityksen ei ole perusteltua uskoa kestitsevän ulkopuolisen tahon edustajia täysin pyyteettömästi ja kun muuta syytä ei ollut ilmennyt, yrityksen katsottiin tarjonneen etuja nimenomaan pääjohtajan virka-aseman ja vaikutusmahdollisuuksien vuoksi ja tämä oli ottanut edut toiminnastaan palvelussuhteessa. Etujen katsottiin olevan omiaan vaikuttamaan hänen toimintaansa.

Siltä osin kuin tilaisuuksiin osallistuminen on ollut lähtökohtaisesti perusteltua ja tarpeellista vastaajan virkatehtävien vuoksi, virkamatkan kesto olisi tullut rajata tarpeelliseen eli osa matkakustannuksista katsottiin hyväksyttäväksi. Puolison matkakuluja ei ole hyväksytty tarpeellisiksi lainkaan.

Ottaen huomioon virka-asemansa, monivuotisen kokemuksensa merenkululaitoksen pääjohtajana ja oikeustieteellinen koulutuksensa, hänen on täytynyt ymmärtää, että etujen vastaanottaminen ei ole tavanomaista eikä hyväksyttävää samoin kuin sen, että edut on annettu hänen vaikutusmahdollisuuksiensa vuoksi. Tämän vuoksi hän oli toiminut tahallisesti.

Hovioikeus katsoi, että 12.000 euroa oli kyllä huomattava rahamäärä, mutta matkoja oli vain kolme ja ne olivat ajoittuneet vajaan kahden vuoden ajalle, eikä kyseessä ollut pysyvä henkilökohtainen etu. Tämän vuoksi ja ottaen huomioon tilanne, jossa on virassa pitänyt harjoittaa tulosvastuullista yksityistä liiketoimintaa, kyse ei ollut kokonaisuutena arvostellen törkeästä teosta. Hovioikeus tuomitsi pääjohtajan lahjuksen ottamisesta.

Merenkululaitoksen merenkulkuneuvos ja liikenneosaston osastopäällikkö oli ottanut samoilta yhtiöiltä vastaan v. 1994-2000 yhteensä n. 54.000 euron arvosta etuja lähinnä matkoina itselleen ja vaimolleen.

Hovioikeus on katsonut osastopäällikön syyllistyneen lahjuksen ottamiseen ja törkeään lahjuksen ottamiseen. Teko on katsottu kahdeksi eri teoksi matkojen erilaisen luonteen (lyhyet enemmän virkamatkan luonteiset ja toisaalta pitemmät enemmän luonteeltaan virkistysmatkat) vuoksi. Pitempien matkojen arvo on ollut 48.043 euroa. Tekotapa ja matkojen luonne huomioiden teko katsottiin myös kokonaisuutena arvostellen törkeäksi.

Merenkululaitoksen virkasuhteinen toimistoinsinööri oli ottanut samoilta yhtiöiltä vastaan v. 1995-1999 yhteensä yli 7.000 euron arvosta etuja lähinnä matkoina itselleen ja vaimolleen. Toimistoinsinöörillä oli ollut tosiasiallisia mahdollisuuksia vaikuttaa lahjojan intressissä olevien asioiden ratkaisemiseen. Toimistoinsinööri tuomittiin lahjuksen ottamisesta.

Törkeä lahjuksen ottaminen, Helsingin hovioikeus 26.3.2008 nro 826, Dnro SO 07/2498

Kaksi sotilasvirkamiestä, joiden tehtäviin kuului Suomen kriisinhallintajoukoissa Afganistanissa kilpailuttaa ja ottaa vastaan rakentamista koskevia tarjouksia koskien Suomen kriisinhallintajoukon/ulkoministeriön ja Euroopan Unionin rahoittamia paikallisia rakennuskohteita, olivat vaatineet ja ottaneet vastaan paikallisilta rakennusurakoitsijoilta rahalahjuksia viedäkseen yhtiön tarjouksen eteenpäin urakkakilpailussa.

Lahjuksen ottaminen ja antaminen ym, Helsingin hovioikeus 7.9.2010 nro 2291 Dnro R 09/375

Helsingin kaupungin liikelaitoksen Helsingin Veden virkasuhteinen toimitusjohtaja ja työsuhteinen verkkoyksikön verkkotuotannon tuotantopäällikkö on tuomittu mm. lahjuksen ottamisesta, kun he ovat vastaanottaneet etuuksia joko pyytämällä itse tai pyytämällä toisen Helsingin Veden palveluksessa olleen henkilön välityksellä. Etuudet ovat olleet omiaan vaikuttamaan heidän toimintaansa palvelussuhteessa Helsingin Veden ja etuuden antaneen

yrittäjien välillä (*KO:n muotoilu*). Kumpikin on rakentanut omakotitaloa ja vastaanottanut rakennustyömaalle veloitus- tai hyvin edullisesti tarvikkeita ja palveluksia yhtiöltä, jotka olivat sopimussuhteessa liikelaitokseen ja halusivat sieltä edelleenkin toimeksiantoja. Yritysten toimijat tuomittiin lahjuksen antamisesta.

Tuotantopäällikkö ja Helsingin veden sopimuskumppaniyrityksen edustaja tuomittiin törkeästä petoksesta, koska he olivat mm. sopineet siitä, että yritys laskuttaa osaksi Helsingin vettä mm. lahjuksina annetuista työsuorituksista.

Törkeä lahjuksen antaminen ym, Helsingin hovioikeus 6.3.2019 Dnro R 17/2013 (ei lainvoimainen)

Vantaan maankäytön apulaiskaupunginjohtaja ja sittemmin kaupunginjohtaja oli vuosina 2006-2011 ottanut vastaan erilaisia etuja (raha, laina, edullinen asuminen) arkkitehdiltä ja tämän edustamalta yhtiöltä, joka esiintyi kaavamuutoksen hakijan konsulttina ja/tai asiamiehenä kaavamuutosasioissa, joiden käsittelyyn maankäytön apulaiskaupunginjohtaja osallistui virkatehtävissään. Käräjäoikeus luki syyksi kaupunginjohtajalle törkeän lahjuksen ottamisen ja arkkitehdille törkeän lahjuksen antamisen. Hovioikeus hylkäsi syytteen ja luki kaupunginjohtajalle syyksi lahjusrikkomuksen ja vapautti arkkitehdin kokonaan syytteistä. Kaupunginjohtajalle tuomittu menettämisseuraamus aleni myös käräjäoikeuden tuomitsemasta 187.957,05 eurosta 138.507 euroon. Hovioikeus päätyi näytön arvioinnissaan mm. siihen, että arkkitehti ei ole antanut kaupunginjohtajalle etuja tämän virka-aseman takia vaan läheisen ihmissuhteen takia. Hovioikeus myös päätyi näytön arvioinnissaan siihen, ettei näyttöä ollut esitetty siitä, että apkj:llä olisi ollut tosiasiallista vaikuttamismahdollisuutta asioihin, joissa arkkitehti esiintyi kaavamuutoksen hakijan konsulttina tai asiamiehenä.

Samassa asiakokonaisuudessa käsiteltiin luottamushenkilön, kaupunkisuunnittelulautakunnan jäsenen, törkeä lahjuksen ottaminen ja arkkitehdin osalta törkeä lahjuksen antaminen virkamiehelle. Kyseessä oli tilanne, jossa arkkitehdin edustama yhtiö teki rahasiirtoja selitteellä ”mainosmaksut” luottamushenkilön pankkitilille. Kysymys oli siitä, oliko kyseessä oikeudeton etu vai aito moottoriurheilun tukeminen. Luottamushenkilö osallistui kaupunkisuunnittelulautakunnassa kaavamuutosasioiden käsittelyyn, joissa arkkitehti toimi kaavamuutoksen hakijan palkkaaman konsulttina tai asiamiehenä. Käräjäoikeus luki syyksi luottamushenkilölle törkeän lahjuksen ottamisen ja arkkitehdille törkeän lahjuksen antamisen. Luottamushenkilön osalta käräjäoikeuden ratkaisu jäi lainvoimaiseksi. Arkkitehdin osalta hovioikeus hylkäsi syytteen kokonaan.

Tapauksen keskeisiä kysymyksiä:

- onko kyseessä etu
- onko etu annettu virkamiehelle tämän virka-aseman takia vai muusta syystä

- onko virkamiehellä asemassaan vaikuttamismahdollisuus edun tarjoajan intressipiirissä oleviin
- asioihin, miten konkreettinen vaikuttamismahdollisuuden tulee olla
- tahallisuus
- menettämisseuraamus

Törkeä lahjuksen antaminen, Turun hovioikeus 28.6.2013 R 11/1764 nro 1355

Syyte lahjuksen antamisesta hylätty, koska suomalaisen yhtiön työntekijät eivät tiedäneet, että egyptiläisen yhtiön toimijat katsottaisiin ulkomaalaisiksi virkamiehiksi eikä se ollut kohtuudella ennalta arvattavissa eikä heidän ole katsottava pitäneen sitä varsin todennäköisenä.

Törkeä lahjuksen antaminen, Turun hovioikeus 30.6.2015 R 14/562 nro 15/128559

Syyte lahjuksen antamisesta ulkomaalaiselle virkamiehelle. Hovioikeuden mukaan ei ole näytetty, että suomalaiset vastaajat olisivat olleet osallisina syytteessä väitettyihin järjestelyihin tai niistä tietoisia. Lisäksi ei ollut näytetty, että kaikki ne ”toiset”, joille lahjus olisi annettu, olisivat olleet läheisiä niille, joihin yritettiin vaikuttaa. Samoin lahjuksen antamisen kohteiden osalta on jäänyt näyttämättä, ovatko he voineet palvelussuhteessaan vaikuttaa ko. hankintaan ja siihen liittyviin päätöksiin.

Törkeä lahjuksen antaminen, Turun hovioikeus 17.2.2016 R 15/1050 nro 16/107080

Syyte kroatialaiselle ulkomaalaiselle virkamiehelle luvatussa lahjuksesta, osa konsulttipalkkiosta olisi luvattu mm. panssarivaunuhankintaan vaikuttaneen yhtiön johtajalle. Katsottu, että ei näyttöä lahjuksen lupaamisesta tai siitä, että lahjottava olisi ollut tietoinen lahjuksesta.

Lahjusrikkomus, Helsingin hovioikeus 25.6.2009 nro 1719 Dnro R/3016

Helsingin kaupungin liikelaitoksen, Helsingin Sataman, apulaissatamakapteeni oli viitenä peräkkäisenä kesänä saanut veloituksetta käyttöönsä Helsingin satamalle jäänmurtopalveluja toimittavalta yhtiöltä moottoripurjeveneeseen. Satamakapteenin tehtäviin kuului mm. jäänmurtopalveluja toimittavan yhtiön laskujen tarkastus, osallistuminen jäänmurtopalvelujen hankintamenettelyyn, osallistuminen vuosittaiseen yhteistyötapaamiseen sen arvioimiseksi, miten yhteistyö yhtiön toimittamien palvelujen suhteen on sujunut.

Tapauksen keskeisiä kysymyksiä:

- apulaissatamakapteenin tehtävät jäänmurtopalvelujen hankintamenettelyssä, laskujen tarkastuksessa, palautekeskusteluissa
- etu -onko Helsingin sataman sopimuskumppanilta kesäisin veloituksetta käyttöön saatu vene oikeudeton etu
- tahallisuus

Lahjusrikkomus, Helsingin hovioikeus 27.8.2013 nro 2274, Dnro R 12/2341

Kuluttajariitalautakunnan puheenjohtaja oli osallistunut vuosina 2007 ja 2009 asumisoikeusasuntoja ja vuokra-asuntoja tarjoavien yhtiöiden kustantamille golf-matkoille ulkomaille. Ensimmäinen matka on sijoittunut ajankohtaan, jolloin asumisoikeuden luovutuksia koskevat erimielisyydet sekä vuokrasuhteita koskevat erimielisyydet siirtyivät lainsäädännöllä kuluttajariitalautakunnan käsiteltäviin asioihin. Kyseiset asiat käsiteltiin KRIL:ssä nimetyillä jaostoilla, johon KRIL:n puheenjohtaja ei kuulunut. Hovioikeus katsoi, että matkat olivat etu ja virkamiehellä koko lautakunnanpuheenjohtajana mahdollisuus vaikuttaa lautakunnan käsiteltävänä oleviin asioihin. (viittaus KKO 2002:51 perusteluihin)

Lahjusrikkomus, Helsingin hovioikeus 7.6.2013 nro 1681 Dnro R 11/2264

Espoon kaupungin toimialajohtaja ja kaupunginjohtajan sijainen oli vuosina 2004-2008 ottanut vastaan etuja itselleen ja puolisolleen kaupungin sopimuskumppaniyrityksiltä, joilla oli samaan aikaan vireillä asioita kaupungin kanssa. Teknisen toimen johtajalla oli oikeus ottaa kyseiset asiat ratkaistavakseen. Hovioikeus otti arvioinnissaan huomioon virkamiehen omien virkatehtävien ohella yleisemminkin ne virka-asiat, jotka olivat virkamiehen itsensä tai hänen alaistensa käsiteltävänä. Vrt. KKO 2002:51

Törkeä virka-aseman väärinkäyttö, Helsingin hovioikeus 21.9.2016 nro 16/139427

A toimi Helsingin poliisilaitoksen rikosylikomisarion virassa ja siten johti ensin huumarikosyksikköä sitten paljastavan rikostutkinnan yksikköä.

A:n alaisuudessa toimi ryhmä, jonka tehtävänä oli valmistella teknisten laitteiden hankintoja. A osallistui seurantalaitteiden hankintoja koskevaan päätöksenteon valmisteluun yhtiöltä T Oy. Laitteiden käyttötarkoituksen johdosta niitä koskevat hankinnat olivat salaisia, eikä hankintoja kilpailutettu. Olosuhteet olivat otolliset väärinkäytöksiin, koska hankinnoista oli ulkopuolisen mahdotonta saada tietoa. T Oy:n toimittamia laitteita oli hankittu poliisilaitokselle noin 400.000

eurolla vuodesta 2009 alkaen. Tiedossa oli, että A oli poliisihallinnon sisällä pyrkinyt ohjaamaan hankintoja T Oy:n suuntaan.

Lisäksi ilmeni, että A:lla oli piilotettu omistaja-asema T Oy:n taustalla. Piilotettu asema T Oy:n taustalle oli järjestetty A:lle samoihin aikoihin, kun hän poliisihallinnon sisällä pyrki saamaan T Oy:n markkinoimat laitteet hyväksyttäväksi poliisin käyttöön.

T Oy oli hankkinut vuonna 2009 noin 200.000 euroa rahoitusta pystyäkseen laajentamaan toimintaansa ja myös toimittamaan poliisilaitokselle myytäviä laitteita. Tämän rahoituksen A oli järjestänyt yhtiölle bulvaanien avulla vaihtovelkakirjalainainstrumentilla. Lainaa vastaan A sai sopimuksessa itselleen sitovan oikeuden yhtiön osakkeisiin tulevaisuudessa. Tuomioistuimessa jo tämä sopimuksen tarkoittama oikeus yhtiön osakkeisiin tulkittiin sellaiseksi eduksi, josta sopimalla syyllistyy lahjusrikokseen. Näin katsottiin, vaikka kysymys oli tasapainoisesta sopimuksesta, joka ei sinällään ollut lahjaluontoinen. Sopimus synnytti A:lle esteellisyyden, joka olisi velvoittanut hänet olemaan kaikin tavoin puuttumatta poliisilaitoksen salaisen tiedonhankinnan välineistön hankintoihin. Osallistumalla hankintoihin A syyllistyi myös virka-aseman väärinkäyttöön ohjatessaan hankintoja omalle intressiyhtiölleen.

Lahjuksen antaminen ja ottaminen elinkeinotoiminnassa, Helsingin HO 31.1.2014 nro 196, R 12/2424

Vakuutusyhtiön vahinkotarkastaja oli ottanut vastaan rahaa rakennusyhtiöltä, joka oli halunnut toimia vahinkokohteissa korjaajana ja joka oli laskuttanut vakuutusyhtiöltä työstään. Vahinkotarkastajan tehtävänä oli valvoa, että vakuutusyhtiöltä laskutetaan oikean suuruiset kustannukset ja sopia urakoitsijan kanssa kustannuksista. Hän pystyi asemassaan suosittelemaan käytettävää rakennusyhtiötä. Rakennusyhtiön edustaja tuomittiin lahjuksen antamisesta elinkeinotoiminnassa ja vakuutustarkastaja lahjuksen ottamisesta elinkeinotoiminnassa. Asiaan liittyi myös törkeitä petoksia, kun vakuutustarkastajan avulla rakennusyhtiöt laskuttivat vakuutusyhtiöltä liikaa tehdyistä korjauksista ja laskuihin osaksi upotettiin vakuutustarkastajalle annettuja etuja.

Luottamusaseman väärinkäyttö RL 36:5 § (769/1990)

Luottamusaseman väärinkäyttö on asianomistajarikos ja ns. toissijainen rikos, joka saattaa tulla sovellettavaksi, ellei muu rikoslain säännös ensisijaisesti sovellu.

Keskeiset tunnusmerkistökijät ovat:

- Toimivallanylitys, tahallisuus
- Rikottu toimivaltuus, säännöstö, ohje
- Aiheutettu vahinko/vahingonvaara, tahallisuus

- Tekijäpiiri – henkilö, joka hoitaa toisen oikeudellisia tai taloudellisia asioita
- Tekotapa – käyttää väärin luottamusasemaansa ryhtymällä toimeen johon hänellä ei ole oikeutta (tai laiminlyö velvollisuutensa hoitaa tehtävä asian mukaisesti)
- Tahalliset ja selvät toimivallan ylitykset (tai laiminlyönnit), jos niistä aiheutuu vahinkoa tai vahingonvaara
- Ns. erikoisrikos – johon voi syyllistyä vain nimenomaisessa asemassa oleva henkilö
- Tyypillistä tekijän itsenäinen asema ja valta
- Tekoon osallinen henkilö, jolla ei ole vaadittavaa asemaa (toimivaltaa) katsotaan avunantajaksi
- KKO 1978 II 93, KKO 2006:72

Luottamusaseman väärinkäyttö, Helsingin HO 30.1.2015, R 14/318

- Syytteet hylätty, epäselvä ohjeistus, johdon hyväksyvä suhtautuminen laskutukseen, taloudellisen vahingon epäselvyys ym.

Helsingin HO 2.7.2012, R 11/1670

- Luottamusaseman väärinkäyttö –syytteet hylätty, epäselvä toimintaohjeistus, hallituksen tietoisuus, epäselvät hankintarajat
- Proomu 1,8 milj e, kiviainnesselvitys 30.000 e, laina 60.000 e
- Helsingin KO 30.1.2013, 13/938, luottamusaseman väärinkäyttö, törkeä lahjuksen antaminen, törkeä lahjuksen ottaminen, virkavelvollisuuden rikkominen
- Säätiön varojen luovutus vastoin sääntöjä poliittiseen tukemiseen
- KKO 2016:39 virkamiehen lahjuksen ottamisen osalta

Törkeä petos ja muut vaihtoehtoiset syytteet

Korruptiivisen tekokokonaisuuden esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja pääkäsittelyssäkin on usein kyse tilanteesta, jossa tapahtumakokonaisuudessa tutkitaan vaihtoehtoisia epäiltyjä rikosnimikkeitä ja syyttäjän syyte sisältää vaihtoehtoiset syytteet. Lahjusrikosten ohella vaihtoehtoisena rikosepäilyinä tai haastehakemuksella vaihtoehtoisena syytteenä on usein petos, kavallus tai luottamusaseman väärinkäyttö. Alla olevista tapausesimerkeistä ensimmäisessä vaihtoehtoiset rikosnimikkeet karsiutuivat syyteharkinnassa ja jälkimmäisessä tapauksessa vaihtoehtoiset syytteet esitettiin oikeuden arvioitavaksi.

Helsingin käräjäoikeus 14.9.2016, R13/6673

- Helsingin kaupungin rakennusviraston asiantuntijaosaston (HKR-rakennuttaja) palveluksessa ollut projektipäällikkö oli yhdessä pääurakoitsijayhtiöiden edustajien ja aliurakointiyhtiöiden edustajien kanssa toteuttanut järjestelyn, jossa aliurakoitsijayhtiö laskuttaa pääurakoitsijaa joko kokonaan tai osittain perusteetta.
- Projektipäällikkö esitteli HKR:ssä toimistopäällikölle useita lisä- ja muutostyötarjouksia, joihin perusteeton laskutus oli ainakin osittain sisältynyt
- Pääurakoitsijayhtiöissä järjestelyyn osallistuneet henkilöt ovat tarkastaneet ja hyväksyneet aliurakoitsijayhtiön perusteettomat laskut tai muuten huolehtineet, että laskut tulevat maksetuiksi
- Aliurakoitsijayhtiön saama perusteeton hyöty on jaettu käteisenä rahana järjestelyyn osallisten kesken

Helsingin käräjäoikeus 5.7.2018, 18/128878, Törkeä petos ym.

- UK Oyj:n ja SE Oyj:n yhteisesti omistaman puutavarakauppaan erikoistuneen yhtiön RT Oy:n hallituksen jäsen vastaanotti nimettömän ilmiantosähköpostin, jossa kerrottiin epäilystä korruptiosta RT Oy:n Venäjän kaupassa / logistiikassa siten, että RT OY:n myyntijohtaja K.A. olisi vastaanottanut oikeudetonta taloudellista hyötyä RT Oy:n puutavaran logistiikkaketjussa RT Oy:n maksaessa puutavaran kuljetuksesta sen yhteistyökumppaneille.
- Tutkinta laajeni myöhemmin koskemaan myös muita RT Oy:n toimintoja eli RT Oy:n ostaessa puutavaraa Suomesta, Venäjältä ja Baltian maista ja myydessä niitä Lähi-Idän maihin, etenkin Egyptiin. Samoin epäillyt rikokset laajenivat koskemaan koko RT Oy:n operatiivista johtoa (yhteensä 4 hlöä), ml. yhtiön toimitusjohtaja sekä myynnistä vastaavat vastuuhenkilöt. Samoin epäiltyinä kuultiin yhteensä 3 RT Oy:n yhteistyökumppaneiden edustajaa.
- Epäillyt väärinkäytökset koskivat sitä, että RT Oy:n liiketoiminnassa tekijät laativat vuosien 1994 – 2011 aikana erittäin monimutkaisia laskutus-, sopimus- ja voitonjakojärjestelyjä siten, että he laskuttivat perusteettomasti omilla yhtiöillään RT Oy:n ja näiden yhteistyökumppaneiden välissä RT Oy:ltä salassa. RT Oy:n yhteistyökumppaneita olivat mm. puutavaran laivaaja, logistiikkafirmat ja puutavaran ostaja/välittäjä. Tekijöiden yhtiöiden nimissä tehty laskutus ei perustunut mihinkään todelliseen työhön/palvelukseen tai tehdyt suoritukset olivat olemattomia ja tarpeettomia eivätkä ne hyödyttäneet RT Oy:tä.
- Tekijät myös jakoivat muilla tavoin varoja hyödyntäen RT Oy:n ja tämän sopimuskumppaneiden liikesuhteita siten, että RT Oy:n maksaessa liikekumppaneille puutavarasta tai puutavaran rahtauksesta, operatiivinen johto jakoi itselleen salaista provisiota, yhteistyökumppaneiden avustuksella, RT Oy:n ollessa laskujen viimekätinen

maksaja. RT Oy:n hallitus ei ollut tietoinen siitä, mille tahoille sen maksamia varoja oli todellisuudessa kanavoitu.

- Juttua tutkittiin alun perin lahjomisena elinkeinotoiminnassa, mutta teot olivat ennättäneet jo osittain vanhentua. Hyvin pian nimikkeiksi täsmentyivät joko törkeä petos tai törkeä kavallus sekä avunannot niihin soveltuvin osin. Syytteet rakennettiin näin ollen vaihtoehtoisten syytteiden varaan. Juttu oli jaettavissa neljään eri rikoskokonaisuuteen, joista muodostui yhteensä 9,8 miljoonan euron ja 3,8 miljoonan Yhdysvaltain dollarin vahingot asianomistajataholle.
- Haasteena juttukokonaisuudessa oli paitsi todistelu niin myös mahdollisen rikostunnusmerkistön täytyminen. Tekoja arvioitiin kuitenkin sekä käräjäoikeudessa että hovioikeudessa törkeinä petoksina ja avunantoina niihin. Käräjäoikeudessa osa syytteistä menestyi ja osa kaatui. Merkillepantavaa asiassa oli se, kuinka eri mieltä käräjäoikeuden kokoonpano oli sekä esitetystä näytöstä että tunnusmerkistön täyttymisestä. Yksi tuomari olisi hylännyt kaikki syytteet kokonaisuudessaan.
- Jutusta valitettiin hovioikeuteen kaikkien osapuolten toimesta. Hovioikeudessa kokoonpano oli yksimielinen ja hyväksyi kaikki syytteet, joista syyttäjät valittivat. Yhteistä kaikkien osakokonaisuuksien osalta oli se, että hovi katsoi petoksen tunnusmerkistön täyttyneen niin, että RT Oy:tä oli erehdytetty asiassa solmimaan sopimuksia RT Oy:n yhteistyökumppaneiden kanssa vastoin sopimusten alkuperäistä tarkoitusta. Sopimusten tarkoituksena ei ole voinut olla se, että RT Oy:n omat työntekijät hyötyvät taloudellisesti RT Oy:n liiketoiminnasta ja RT Oy:n kustannuksella. Tekijät olivat käyttäneet hyväkseen erityisen luottamuksellista asemaansa ja toimineet lojaliteettivelvoitteen vastaisesti työnantajaansa kohtaan.

Helsingin hovioikeus 17.10.2018, R 17/398, Törkeä veropetos ja törkeä kirjanpitorikos

Suomalainen venäläisen yhtiön kanssa kauppaa harjoittava yhtiö oli maksanut kolmelle veroparatiisimaihin rekisteröidylle yhtiölle kirjallisiin konsulttisopimukseen ja laskuihin perustuvia maksuja yhteensä 310.000 euroa ja toinen samojen toimijoiden yhtiö yhdelle veroparatiisimaahan rekisteröidylle yhtiölle 150.000 euroa. Maksut oli merkitty yhtiöiden kirjanpitoon kuluiksi ja käsitelty yhtiön verotuksessa elinkeinotoiminnan tuloa vähentävinä erinä. Sekä käräjäoikeus että hovioikeus katsoivat, että konsulttisopimukset eivät ole olleet todellisia eivätkä maksut perustuneet todelliseen yhtiön hyväksi tehtyyn työhön. Ostetun konsulttipalvelun sisältöä ei saatu selville, vaan näytti siltä, että maksut oli maksettu, jotta yhtiöt pääsisivät yhteistyöhön venäläisen yhtiön kanssa ja jotta liiketoimet Venäjän markkinoilla sujuisivat. Elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 16 §:n mukaan tulonhankkimisesta aiheutuneita menoja eivät ole lahjukset eivätkä lahjusten luonteiset edut. Siten maksuja ei voinut kirjata kirjanpitoon yhtiön kuluksi ja eivätkä ne olleet verotuksessa vähennyskelpoisia.

4. Havainnot/keinoja rikosprosessiketjun toiminnan tehostamiseksi korruptioasioissa

Korruptiorikokset ovat näytöllisesti vaikeita. Esitutkintaviranomaiset kaipaavat tukea siihen, mitä näyttöä syyttäjä edellyttää ja mikä riittää tapauskohtaisesti. Syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen yhteistyö tutkinnan alusta lähtien on tärkeää, jotta tutkinta suunnataan oikein ja tutkintatoimet keskittyvät epäillyn rikoksen tunnusmerkistötekijöiden selvittämiseen. Korruptiorikosten keskeisiä tunnusmerkistöjä on eritelty edellä kohdassa 3.

Korruptiorikosten yhteydessä esitutkinnassa selvitettäviin seikkoihin kuuluu myös oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytysten selvittäminen, rikoshyödyn määrittäminen ja selvittäminen sekä liiketoiminakiellon edellytysten selvittäminen.

4.1 Rikoshyödyn määrittäminen ja menettämisseuraamus korruptiorikoksissa

Rikoshyödyn määrittäminen on yksi esitutkinnassa selvitettävistä seikoista. Syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen on hyvä kiinnittää tutkintasuunnitelmassa ja esitutkinnan edetessä huomiota siihen, että rikoksen mahdollisesti tuottama hyöty selvitetään ja määritetään. Rikoslain 10 luvussa rikoshyödyn vaatiminen valtiolle on asetettu syyttäjän tehtäväksi. Rikoslain 10:9 § (356/2016) ”menettämisseuraamus määrätään syyttäjän vaatimuksesta.”

Virkamiehen lahjusrikoksia koskevassa RL 40 luvussa sekä elinkeinoelämän lahjuksen ottamista koskevassa RL 31 luvussa on erityissäännös menettämisseuraamuksesta.

RL 40:14 § (637/2011) Menettämisseuraamus. Edellä 1-4 § ja 4 a§:ssä tarkoitetulla tavalla vastaanotettu lahja tai etu taikka sen arvo on tuomittava valtiolle menetetyksi rikoksentehtäjältä tai siltä, jonka puolesta tai hyväksi rikoksentehtäjä on toiminut. Muun omaisuuden menettämisen osalta noudatetaan, mitä 10 luvussa säädetään.

RL 31:15 § (637/2011) Menettämisseuraamus. Edellä 8 ja 8a §:ssä tarkoitetulla tavalla vastaanotettu lahja tai etu taikka sen arvo on tuomittava valtiolle menetetyksi rikoksentehtäjältä tai siltä, jonka puolesta tai hyväksi rikoksentehtäjä on toiminut. Muun omaisuuden menettämisen osalta noudatetaan, mitä 10 luvussa säädetään.

RL 10:1 §:ssä (875/2011) on kirjattu menettämisseuraamusta koskeva yleisohje. Edellytetään, että

- on tapahtunut rikos, joka
- on tuottanut (syy-yhteysedellytys) taloudellista hyötyä (hyötyedellytys)
- syyttäjän tehtävä on näyttää rikos ja sen tuottama taloudellinen hyöty.

RL 10:2 § (356/2016) on määritelty, mitä rikoksen tuottamalla taloudellisella hyödyllä tarkoitetaan.

RL 10:3 § (356/2016) koskee laajennetun hyödyn menettämistä. Säännöksen 5) on ns. liipasin rikoksena mainittu lahjusrikokset.

Ratkaisuissa KKO 2012:60 ja KKO 2006:9 ratkaisuista ilmenee oikeusohje eri säännösten soveltamisjärjestykseen. KKO 2012:60 mukaan erityissäännös syrjäyttää yleissäännöksen. Tapauksessa rahanpesun konfiskaatio säännös erityissäännöksenä syrjäyttää rikoslain 10 luvun yleisen menettämiskaavan säännöksen tai laajennetun rikoshyödyn soveltamissäännökset.

KKO 2006:9 sisältää oikeusohjeen menettämiskaavan soveltamisesta ennen laajennetun hyödyn soveltamista.

Esitutkinnassa tulee siis selvitettäväksi rikoshyödyn menettämiseen liittyvät peruskysymykset: mitä konfiskoidaan, millä edellytyksillä konfiskoidaan, keneltä konfiskoidaan.

Lahjusrikoksiin liittyy lahjuksen saajan osalta erityissäännös mutta esitutkinnassa jo on tärkeää selvittää, mikä on tilanne edun antajan osalta. Mikä on edunantajan intressiyhteys lahjoa? Onko lahjuksen antaja saanut hyötyä lahjuksen antamisen johdosta? Selvitettäviä asioita tällöin on hyöty. Miten ja millä edellytyksillä hyötyä on syntynyt? Keneltä hyöty tulisi konfiskoida?

4.2 Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytysten selvittämiseksi esitutkinnassa tulisi selvittää mm.

- onko epäillyt rikokset tapahtuneet oikeushenkilön toiminnassa
  - mikä on epäillyn rikoksen tekijän/tekijöiden asema oikeushenkilössä
  - onko tekijät/t johtoon kuuluva
  - onko toimittu yhtiön puolesta
  - rikoksen vakavuus ja toiminnan laajuus (epäillyn rikoksen tekoaika, tekotapa)
  - oikeushenkilön liikevaihto, taseen loppusumma, vakaavaraisuus, liikevoitto
  - työntekijöiden määrä
  - rikoksesta oikeushenkilölle mahdollisesti aiheutuneet muut seuraukset
-
- Oikeushenkilö voidaan tuomita rangaistukseen, vaikkei oikeushenkilön puolesta tai hyväksi tehdystä rikoksesta tuomittaisi ketään rangaistukseen (HE 93/95 s.59)
    - Anonyymi syyllisyys
    - Rikoksentekijä selvillä, mutta häntä ei voida tuomita rangaistukseen
  - Syyttäjän näytettävä laissa rangaistavaksi säädetyn teon, josta säädetty rangaistus myös oikeushenkilölle, tapahtuneen sekä teon tapahtuneen oikeushenkilössä sen puolesta tai hyväksi ja että oikeushenkilön johto on ollut osallisena rikokseen tai sallinut sen tekemisen (HE 93/95 s. 60)
  - Oikeushenkilö voidaan tuomita rangaistukseen, vaikka rikoksentekijälle ei rangaistusta tuomittaisi (esim. epäilty kuollut, syyteoikeus vanhentunut vain rikoksentekijää kohtaan)

- RL 8 luvun 7 §:n (297/2003) ja lain esitöiden (HE 93/95 s.87) mukaan pääsääntö: yhteisösakkoa koskevan vaateen vanhentumisaika rikoksenteijän teon vanhentumisaajan perusteella, lyhyin vanhentumisaika kuitenkin viisi vuotta
- Esitöissä (HE 93/95 s.88) nimenomaan todettu, että voi esiintyä tapauksia, joissa yksilöllinen rangaistusvastuu sulkeutuu pois syyteoikeuden vanhentumisen vuoksi, mutta oikeushenkilö tuomitaan yhteisösakkoon

4.3 Liiketoimintakielto

Laki liiketoimintakiellosta 1 §:ssä (1220/1997) on määritelty lain tarkoitus. Laki on säädetty sopimattoman ja vahingollisen liiketoiminnan estämiseksi sekä liiketoimintaan kohdistuvan luottamuksen ylläpitämiseksi

Lain 3 §:ssä (1220/1997) säädetään liiketoimintakieltoon määräämisen edellytyksistä kohta 2):
 ”Jos liiketoiminnassa syyllistynyt rikolliseen menettelyyn, jota ei voida pitää vähäisenä ja hänen toimintaansa on kokonaisuutena arvioiden pidettävä velkojien, sopimuskumppaneiden, julkisen talouden taikka terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun kannalta vahingollisena.”

Lain tavoitteena ei ole yksinomaan velkojien etujen, vaan myös muidenkin liiketoiminnan sidosryhmien etujen suojaaminen vahingolliselta ja sopimattomalta liiketoiminnalta. Kiellon perusteena voi periaatteessa olla mikä tahansa sellainen rangaistava menettely liiketoiminnassa, jonka perusteella liiketoimintaa harjoittavan toimintaa voidaan pitää muiden kannalta vahingollisena (HE 198/1996 vp s. 8)

Esitutkinnassa selvitettäviä seikkoja on mm.

- onko epäilty teko esim. lahjominen elinkeinotoiminnassa tehty liiketoiminnassa
- epäillyn tekijän asema oikeushenkilössä
- onko epäilty tehnyt teon hyödyttääkseen liiketoimintaansa
- onko teko terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun kannalta vahingollista toimintaa

Oikeuskäytännössä on sekä liiketoiminnan määräämistä ja määräämättä jättämistä koskevia ratkaisuja. Ratkaisuharkinta tehtävä joka kerta tapauskohtaisesti. Lahjomista koskevia ratkaisuja ei ole.

4.4 Syyteneuvottelu

Esitutkintalain 3:10a§ (672/2014) sisältää säännöksen syyteneuvottelusta. Syyttäjän ja tutkinnanjohtajan kannattaa pitää silmällä esitutkintayhteistyössä myös syyteneuvottelun mahdollisuutta ja arvioida tutkinnan edetessä jutun soveltuvuutta syyteneuvotteluun ja tarvittaessa käydä keskustelua rikoksesta epäillyn ja tämän avustajan kanssa ja asianomistajan kanssa. Valtakunnansyyttäjänvirasto on julkaissut 28.12.2015 Ohjeen syyteneuvottelua koskevan lainsäädännön soveltamisesta, yleinen ohje VKS:2015:6.

4.5 Viranomaisyhteistyön kehittäminen

Viranomaisten eriytetyt tehtävät, erilaiset toimivaltuudet ja tietojenvaihdon rajoitteet asettavat korruptioepäilyn paljastamiselle haasteita. Esimerkiksi KKV ei voimassa olevan lainsäädännön puitteissa voi oma-aloitteisesti luovuttaa salassa pidettäviä tietoja muille viranomaisille. Poliisilla on poliisilain mukaan pyytäessään oikeus saada hyvin laajasti tietoja muilta viranomaisilta, mukaan lukien KKV:lta, liikesalaisuuksien estämättä. Verohallinto on saanut tuoreen lainmuutoksen EVL 16.8 § myötä mahdollisuuden tehdä ilmoituksen esitutkintaviranomaiselle verotarkastuksen yhteydessä havaituista epäilyttävistä seikoista (vrt. kohta 2.4.4)

Valvontaviranomaisten yhteistoimintaa olisi parannettava esimerkiksi tehottomien hankintakilpailutusten torjumiseksi siten, etteivät viranomaisten toimivaltarajat olisi esteenä tarkoituksenmukaiselle yhteistyölle ja tietojenvaihdolle. Kilpailurikkomuksia olisi hyödyllistä selvittää yhteistyössä eri viranomaisten kanssa, koska samaan kokonaisuuteen voi liittyä samanaikaisesti usealle eri viranomaiselle, kuuluvia väärinkäytöksiä.

Tiedonkulun parantamiseksi olisi hyvä, jos saman tyyppisiä ja mahdollisesti limittyviä rikkomuksia tutkivat viranomaiset voisivat esimerkiksi pari kertaa vuodessa käydä keskusteluja tutkinnassa olevista tapauksista.

5. Koulutus

5.1 Korruptiorikosten paljastumisen ja rikosvastuun toteutumisen edistäminen kohdennetun koulutuksen kautta

Korruptiorikosten paljastumista ja niiden tunnistamista tulee edistää koulutuksen kautta suuntaamalla ilmiön tunnistamista koskeva koulutus esitutkintaviranomaisille ja niille valvontaviranomaisille (mm. Verohallinto, KKV), joilla on virkatehtäviensä puolesta hyvät edellytykset havainnoida ja tunnistaa korruptioepäilyyn viittaavia ilmiöitä tai tekoja.

Erytisen tärkeää olisi lisätä korruptiorikosten tunnistamista koskevaa koulutusta syyttäjä- ja oikeusviranomaisille, koska heillä on keskeinen rooli rikosvastuun toteuttamisen osalta.

Poliisissa, Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa korruptiorikoksia koskeva koulutus tulisi sisällyttää entistä vahvemmin osaksi peruskoulutusta. Poliisin perustutkintokoulutuksessa käsitellään korruptiota eri yhteyksissä. Rajavartiolaitoksessa korruption vastaista koulutusta on kaikkien virkamiestasojen koulutuksessa mm. virkamiehen virkavelvollisuuksien ja hyvän hallinnon opetuksen osana. Tullin koulutuksessa käsitellään korruption liittymäkohtia suhteessa virkatoimiin useassa koulutuskokonaisuudessa.

Syyttäjiltä ja oikeusviranomaisilta edellytetään oikeustieteellistä tutkintoa, jossa perehdytään kaikkiin rikoslain sisältämiin rikosnimikkeisiin. Valtakunnansyyttäjänviraston tarjoamassa syyttäjälaitoksen omassa koulutuksessa korruptiorikoksille on varattu omat kurssit, joihin osallistutaan tavallisesti siinä vaiheessa, kun syyttäjälaitoksen tarjoamat peruskurssit on käyty ja syyttäjän työtehtävät suuntautuvat talouselämään ja/tai virkarikoksiin.

1.10.2019 aloittavan tuomioistuinviraston ja tuomarinkoulutuslautakunnan tehtävistä on säädetty tuomioistuinlaissa (673/2016). Tuomioistuinviraston tehtävänä on huolehtia siitä, että tuomioistuimet kykenevät käyttämään tuomiovaltaa laadukkaasti ja että tuomioistuinten hallinto on tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti järjestetty. Tuomioistuinviraston tulee erityisesti huolehtia koulutuksen järjestämisestä tuomareille ja tuomioistuinten muulle henkilöstölle yhteistyössä tuomarinkoulutuslautakunnan kanssa. Tuomarinkoulutuslautakunnan tehtävänä on huolehtia tuomioistuinten jäsenille, esittelijöille, valmistelijoille, käräjänotaareille ja muulle henkilöstölle järjestettävän koulutuksen suunnittelusta yhteistyössä Tuomioistuinviraston ja tuomioistuinten kanssa.

Ohje on tarkoitettu kaikille rikosprosessiketjussa toimiville viranomaisille. Ohje edistää viranomaisten tietoisuutta korruptiosta ilmiönä ja helpottaa sen tunnistamista. Sisällytettynä on keskeiset rikoslain kohdat, jotka voivat tulla kysymykseen korruptiorikosten tutkinnassa, syyteharkinnassa ja tuomioistuinikäsitelyssä. Käytännön tukena on keskeistä korruptiorikoksia koskevaa oikeuskäytäntöä.

Ohjeen käytännön jalkauttaminen ja kouluttaminen voidaan toteuttaa alueellisena yhden tai kahden päivän koulutuksena tai sisällytettäväksi eri viranomaisissa toteutettaviin asteittäisiin koulutusrakenteisiin.

Eri viranomaisten ja yhteistyöverkostojen poikkihallinnollinen koulutus, johon voisi osallistua henkilöstöä mm. poliisista, tullista, rajavartiolaitokselta, verohallinnosta, kilpailu- ja kuluttajavirastosta, syyttäjälaitoksesta ja oikeusviranomaisista, olisi oivallinen mahdollisuus saada aikaan monipuolista keskustelua ja kokemusten vaihtoa sekä syventäisi eri viranomaisten tietämystä korruptiorikoksista.

6. Työryhmän suositukset

Korruptioepäilystä ilmoittavan henkilön suoja tulisi järjestää lainsäädännöllisellä tasolla nykyistä selkeämmäksi.

Korruptio-ohjeen kouluttaminen tulisi toteuttaa laaja-alaisesti kaikille rikosprosessiketjussa toimiville viranomaisille ja varmistaa virkamiesten koulutukseen osallistuminen.

7. Ohjeen vaikutusten seuranta ja arviointi

Ohjeen vaikutusta seurataan tarkkailemalla mahdollisia muutoksia esitutkintaan, syyteharkintaan ja oikeuskäsittelyyn tulevien korruptiorikosten määrissä ja nimikkeissä. Lisäksi seurataan, tapahtuuko muutosta esitutkintaviranomaiselle tehtävissä valvontailmoitusten tai rahanpesuilmoitusten lukumäärissä.

Koulutuksen jälkeen kartoitetaan ohjeeseen tutustuneiden ja koulutukseen osallistuneiden virkamiesten kokemuksia ohjeen hyödyllisyydestä. Lisäksi voidaan kerätä tietoa siitä, onko ohjeesta ollut apua käytännön työssä.

Ohje on myös päivitettävissä uuden oikeuskäytännön ja mahdollisten lainmuutosten myötä.

8. Lähdeluettelo

Esitutkintalaki (805/2011)

Hallintolaki (434/2003)

HE 72/2002

HE 6/1997

HE 198/1996

HE 93/1995

HE 66/1988

HE 58/1988

GrecoEval 5 Rep(2017)3, Greco fifth evaluation round, Evaluation report Finland

Implementing the OECD Anti-Bribery Convention Phase 4 report Finland

Laki elinkeinotulon verottamisesta (360/1968)

Laki liiketoimintakiellosta (1059/1985)

Laki rikostorjunnasta rajavartioloitoksessa (108/2018)

Laki syyttäjälaitoksesta (439/2011), 1.10.2019 32/2019

Laki verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta (1346/1999)

Laki viranomaisten tietojen julkisuudesta (621/1999)

Lappi-Seppälä, Tapio; Kaarlo Hakamies; Pekka Koskinen; Mar Majanen (2009). Rikosoikeus. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

OECD (2013). Lahjonnan ja korruption tunnistamisen käsikirja.

Poliisilaki (872/2011)

Suomen Laki Rikosoikeus (2009)

Tullilaki (304/2016)

Tuomioistuinlaki (673/2016)

Valtakunnansyyttäjänvirasto (2013). Esitutkintayhteistyötä koskeva ohje. Julkaisusarja nro 7. Helsinki: Edita Prima Oy.

Luonnos korruption vastaiseksi strategiaksi (2016-2020), Korruption vastainen yhteistyöverkosto (2016)